

ADOPSJON SOM BARNEVERNTILTAK

Jorunn Friis Hordvik

Masteroppgave i Barnevern

Høst 2009

Senter for barnevernstudier

Det psykologiske fakultet, Universitetet i Bergen

FORORD

Jeg har de siste årene vært deltidsstudent ved masterstudiet i barnevern, Psykologisk institutt, Universitetet i Bergen. Studiet har gått parallelt med mitt arbeid i Barneverntjenesten, Bergenhus Bydel. Takk til ledelsen på arbeidsplassen min for tilretteleggelse og fleksibilitet slik at jeg kunne ferdigstille oppgaven dette semesteret.

Takk også til de fire flotte og engasjerte foreldrepårene som i en travel hverdag tok seg tid til å dele sine refleksjoner, tanker, erfaringer med meg. Uten dere hadde jeg ikke kunnet gjennomføre denne oppgaven.

En særlig takk til Sølve Randal, venn, kollega og medstudent som jeg har delt både oppturer og nedturer med. Takk til Svein Tuastad for dine innspill i en travel innspurt, og til min samboer for oppmuntring og støtte.

Til slutt en stor takk til min veileder Toril Havik for din tilgjengelighet, oppmuntring og ikke minst faglige innspill og konstruktive kommentarer underveis.

Bergen 24.11.2009

Jorunn Friis Hordvik

SAMMENDRAG

Årlig plasseres mange barnevernsbarn i fosterhjem. Mange av disse fosterbarna flytter aldri hjem til sine biologiske familier igjen. Barna får dermed fosterfamilien som sin nye omsorgsbasis med ny tilknytning og tilhørighet. Noen få fosterbarn blir adoptert av sine fosterforeldre og får dermed en familie for livet.

Min problemstilling har blitt til ut fra min interesse om adopsjon som barneverntiltak. Problemstillingen for masteroppgaven er: **Hvilke refleksjoner, tanker og erfaringer har fosterforeldre som adopterer fosterbarnet sitt?**

Målsettingen har vært å bidra til økt kunnskap om hvilke forhold fosterforeldre legger vekt på når de velger å adoptere sitt fosterbarn, og om hvilke refleksjoner de gjør seg vedrørende henholdsvis fosterforeldreskapet og adoptivforeldreskapet.

Jeg har valgt en kvalitativ tilnærming til studien. Datagrunnlaget er basert på intervju med fire foreldrepar som har adoptert fosterbarnet sitt. Intervjuene er transkribert og analysert i forhold til tre fortolkningsnivåer: Selvfølgelig, kritisk forståelse basert på sunn fornuft og teoretisk fortolkning.

En normativ antagelse har vært at når adopsjon som barneverntiltak vurderes, bør utgangspunktet være fosterbarnets behov for kontinuitet og stabilitet i omsorgen. Barnets tilknytning til fosterforeldrene knyttet opp mot fosterforeldrenes tilknytning ("bonding") til barnet, er vesentlig i denne vurderingen. Det teoretiske rammeverket er tilknytningsteori, forskning på adopsjon som barneverntiltak samt lovverkene som omhandler adopsjon som barnverntiltak.

I denne studien fant jeg at foreldrepårene mente det utgjør en forskjell å adoptere fosterbarnet sitt. Mest av alt vektla foreldrene at det trygget barna. Ved å få til adopsjonen mente de at de sikret barnet og ga både barnet og dem selv en tilhørighet for livet og for alltid.

INNHALDSFORTEGNELSE

<u>1.0 INNLEDNING</u>	6
<u>1.1 Valg av tema</u>	7
<u>1.2 Problemstilling</u>	7
<u>1.3 Valg av metode; framgangsmåte</u>	8
<u>2.0 SENTRALE LOVER OG KONVENSJONER</u>	9
<u>2.1 Lovverket</u>	9
<u>2.1.1 Prinsippene <i>barnets beste, det biologiske prinsipp og prinsipp om mildeste inngrep</i></u>	9
<u>2.1.2 Lov om barneverntjenester og lov om adopsjon</u>	10
<u>2.1.3 Lov om barneverntjenester § 4-20, Fratakelse av foreldreansvar /adopsjon</u>	11
<u>2.1.4 Barnekonvensjonen & Den Europeiske Menneskerettskonvensjonen</u>	12
<u>2.2 Praksis i Norge Norden, England og USA</u>	14
<u>2.2.1 Norge</u>	14
<u>2.2.2 De nordiske landene</u>	18
<u>2.2.3 England</u>	19
<u>2.2.4 USA</u>	20
<u>2.2.5 Åpen adopsjon i England og USA</u>	22
<u>2.2.6 Sammenfatning</u>	24
<u>3.0 TEORETISK PERSPEKTIV OG RELEVANT FORSKNING</u>	26
<u>3.1 Teoretisk perspektiv</u>	26
<u>3.2 Tilknytningsteori</u>	26
<u>3.2.1 Tilknytningsmønstre</u>	27
<u>3.2.2 Betydning av tilknytningsmønstre ved plassering i barnevernets regi</u>	28
<u>3.3. Forskning</u>	28
<u>3.4. Forskning på adopsjon</u>	32
<u>3.5 Sammenfatning</u>	36
<u>4.0 METODE</u>	37
<u>4.1 De to hovedtilnærmingene</u>	37
<u>4.2 Det kvalitative forskningsintervju</u>	39
<u>4.3 Forforståelse</u>	41
<u>4.4. Etikk, utvalg og rekruttering</u>	42
<u>4.5 Intervjuguide; tematisering</u>	43
<u>4.6 Planlegging og forberedelse</u>	44

<u>4.7 Gjennomføring av intervjuene</u>	45
<u>4.8 Transkribering</u>	46
<u>4.9 Tolkning og analysering; de tre tolkningsnivåene</u>	47
<u>4.10 Reliabilitet, validitet og generaliserbarhet</u>	48
<u>5.0 RESULTATER</u>	52
<u>5.1 Presentasjon av utvalg</u>	52
<u>5.2 Adopsjon - tanker og refleksjoner før adopsjon</u>	52
<u>5.3 Det å bli fosterforeldre</u>	54
<u>5.4 Å være fosterforeldre i hverdagen</u>	56
<u>5.5 Det delte foreldreskapet</u>	59
<u>5.6 Å være adoptivforeldre - gjør det noen forskjell?</u>	61
<u>5.7 Barna og adopsjon</u>	62
<u>6.0 ANALYSE</u>	64
<u>7.0 AVSLUTTENDE KOMMENTAR</u>	71
<u>LITTERATURLISTE</u>	74
<u>VEDLEGG 1. TILBAKEMELDING FRA NSD</u>	79
<u>VEDLEGG 2 . FORESPØRSEL TIL BARNEVERNTJENESTENE</u>	81
<u>VEDLEGG 3. INFORMASJONSSKRIV TIL ADOPTIVFOREDLRE</u>	82
<u>VEDLEGG 4.</u>	84
<u>VEDLEGG 5.</u>	85

1.0 INNLEDNING

Over åtti prosent av alle plasserte barnevernbarn bor i fosterhjem. Ved utgangen av 2008 var det registrert 6921 fosterbarn i Norge (SSB). Den kommunale barneverntjeneste har ansvar for oppfølging av fosterhjem. Det vil si at barneverntjenesten har ansvar for at barnet får en god oppvekst og at det får en trygg tilknytning til fosterhjemmet som skal gi det best mulig utviklingsmuligheter.

Når et barnevernsbarn blir fosterhjemsplassert må barnverntjenesten innen to år ta stilling til om barnet skal langtidsplasseres eller ikke. Bestemmes det at barnet skal vokse opp i fosterfamilien, er det i svært få tilfeller at barnet blir adoptert. Ved utgangen av 2008 var det det året kun 23 adopsjoner av fosterbarn i Norge.

De siste årene har det vært økt fokus på barnevernbarna og hvilke tilbud de får når de blir plassert i fosterhjem. Svært mange fosterbarn blir flyttet fra fosterhjem til fosterhjem og de får dermed ikke den stabilitet og kontinuitet i omsorgen som barn trenger for vekst og utvikling. Det er nå bred politisk enighet om at økt bruk av adopsjon som barneverntiltak vil kunne sikre at noen barnevernsbarn får en tryggere og mer stabil oppvekst (Høringsnotat 23.10.08). Etter en nøye vurdering har departementet kommet frem til at det ikke er nødvendig med en endring i lovverket, men at praksis bør endres (ibid).

I kjølvannet av dette har et annet alternativ til adopsjon som barneverntiltak nylig vært ute til høring, nemlig åpen adopsjon (Høringsnotat 16.04.09). Åpen adopsjon innebærer at adopsjon ikke vil medføre et absolutt brudd mellom barnet og dets biologiske foreldre, men at der det fremtrer som den beste løsningen for barnet, kan fastsettes en rett til kontakt mellom barnet og dets biologiske foreldre også etter en gjennomført adopsjon.

1.1 Valg av tema

Mitt utgangspunkt for valg av tema er at jeg i mange år har arbeidet i 1.linjetjenesten og foretatt mange beslutninger om å fremme saker for fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker, og spesielt saker etter lov om barneverntjenester § 4-12, omsorgsovertakelse. De fleste av disse barna er blitt plassert i fosterhjem. Min erfaring er at på grunn av omsorgssvikten de er blitt utsatt for, tåler disse barna i mindre grad enn andre barn brudd i tilknytning og skifte av miljø. Likevel blir mange av de minste barna i sitt første møte med barneverntjenesten akutt plasserte for så å bli plassert i midlertidige fosterhjem. Deretter kan de igjen for en kortere eller lengre periode vende tilbake til sine biologiske familier for så igjen å bli flyttet i påvente av permanente fosterhjem.

Jeg har lenge vært opptatt av de minste barna og å sikre at de ikke blir kasteballer i systemet. Jeg har vært opptatt av at de, så snart som mulig etter en omsorgsovertakelse, får stabile og trygge oppvekstvilkår. En måte å sikre dette på, er ved adopsjon som barneverntiltak. Det er dette som var bakgrunnen for mitt ønske om å søke kunnskap om hvem som adopterer sitt fosterbarn og hvilke erfaringer og vurderinger de har.

1.2 Problemstilling

Problemstillingen min er:

Hvilke refleksjoner, tanker og erfaringer har fosterforeldre som har adoptert fosterbarnet sitt?

Jeg har vært opptatt av hvilke forhold som er til stede når fosterforeldre velger å adoptere fosterbarnet sitt. Hvilke forventninger har de hatt i forkant av å bli fosterforeldre? Hvordan ble hverdagen og hvilke erfaringer gjorde de seg i prosessen mot å adoptere sitt fosterbarn? Jeg har og vært opptatt av om de mente det utgjorde en forskjell, og eventuelt hvilken forskjell, å adoptere kontra være ordinære fosterforeldre.

1.3 Valg av metode; framgangsmåte

For å få kunnskap om problemstillingen kan ulike metoder og perspektiver anvendes. Jeg har benyttet det kvalitative intervju som metode. Begrunnelsen er at jeg ønsket å få kunnskap om fosterforeldres motivasjon, forhåpninger, engstelser og fremtidsplaner på veien mot målet adopsjon av fosterbarnet sitt. Dataene mine analyseres ved å ta utgangspunkt i meningsfortolkning med Kvaales (2004) tre fortolkningsnivå; selvforståelse, forståelse basert på sunn fornuft samt teoretisk fortolkning.

Gangen i studien er slik: Først, i kapittel 2, presenterer jeg de sentrale lovene og konvensjonene og viser hvordan praksisen er i Norge og en del andre land. Deretter gjør jeg rede for mitt teoretiske rammeverk og for relevant forskning i kapittel 3. I kapittel fire er den metodiske tilnærmingen tema. Analysen presenterer jeg deretter i kapittel 5 før jeg runder av i kapittel 6.

2.0 SENTRALE LOVER OG KONVENSJONER

I dette kapittelet presenterer jeg sentrale lover og paragrafer i barnevernloven, internasjonale konvensjoner og også hvordan adopsjon som barneverntiltak blir brukt i de nordiske landene, Island, Sverige Danmark samt England og USA.

2.1 Lovverket

Lov om barneverntjenester regulerer relasjonen mellom foreldre og stat og definerer samfunnets ansvar for å sikre barn mot overgrep og omsorgssvikt. Jeg vil i det følgende omtale de grunnleggende prinsipper i Barnevernloven for deretter å presentere de lovparagrafene som regulerer adopsjon. Jeg vil avslutte kapittelet med å kommentere sentrale begrep i Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen og i FN's Barnekonvensjonen. Konvensjonene er inkorporert i Norsk lov og har hatt stor innvirkning på samfunnets syn på barn, og på barns rettslige status i Norge i dag.

2.1.1 Prinsippene *barnets beste, det biologiske prinsipp og prinsipp om mildeste inngrep*

Hensynet til barnets beste har siden barnevernloven av 1953 vært det uttrykte fundamentet når staten skal fatte beslutninger vedrørende barn som er i en vanskelig livssituasjon (Skivenes, 2002). Lov om barneverntjenester § 4-1 presiserer at i alle beslutninger rettet mot barn skal hensynet til barnets beste tillegges avgjørende vekt. Ved anvendelse av loven skal det legges vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet omsorgen.

Når beslutningstemaet er om et barn må flytte fra sine biologiske foreldre, kan det foreligge interessekonflikter mellom barnets behov og foreldrenes behov. Ved slike interessekonflikter skal det i henhold til § 4-1 legges avgjørende vekt på hensynet til barnet. Dette innebærer at foreldrenes behov kan måtte underordnes hensynet til barnets behov (Ofstad & Skard, 2004).

Vurderingen av hva som er barnets beste blir påvirket av det biologiske prinsipp. Prinsippet er sterkt forankret i samfunnets verdier og normer og bygger på at det å vokse opp med sine biologiske foreldre er verdifullt i seg selv. Kan barnet ikke det, skal barnet få opprettholde kontakt gjennom samvær. Det biologiske prinsipp gjenspeiler seg

i lovens system ved utprøving av hjelpetiltak. Lov om barneverntjenester § 4 -12 som omhandler omsorgsovertakelse, krever at et barn ikke skal bli tatt under omsorg av det offentlige før det er prøvd ut hjelpetiltak i hjemmet eller at hjelpetiltak blir vurdert som nytteløst (ibid.). Et barn kan heller ikke bli tatt under omsorg uten at samværsomfanget blir vurdert og besluttet i henhold til § 4-19 i lov om barneverntjenester.

Det tredje prinsippet er det mildeste inngreps prinsipp. Barnevernloven § 3-4 sier at barneverntjenesten ikke skal iverksette mer inngripende tiltak enn nødvendig. Også dette prinsippet krever at hjelpetiltak i hjemmet først skal være prøvd, eventuelt ha blitt vurdert som nytteløst. Prinsippet er ment å sikre barn og foreldres rettsikkerhet. I forlengelsen av dette prinsipp anses adopsjon som en dyp inngripen i barnets liv, fordi det avslutter barnets rettigheter til videre kontakt med sine foreldre.

Beslutningstakerne må derfor, på vegne av samfunnet, til enhver tid avveie hva som gagnar det enkelte barn best. Vil det gagne barnet å bli boende i sin omsorgssviktende biologiske familie, eller vil det gagne barnet best å vokse opp i en ikke omsorgssviktende familie med kontakt med sin biologiske familie? Eller vil det beste for barnet være å bli adoptert bort og dermed få brutt alle rettslige bånd til sin biologiske familie?

2.1.2 Lov om barneverntjenester og lov om adopsjon

Adopsjon av et barn omfattes av to ulike lover. Den ene er Lov om adopsjon som omhandler privatrettslige forhold og den andre er Lov om barneverntjenester som omhandler offentligrettslige forhold. Når foreldre samtykker i at barnet blir adoptert anvendes Lov om adopsjon. Dette kalles ofte for frivillig adopsjon. Når foreldre ikke er enige i at barnet skal bli adoptert og barneverntjenesten mener adopsjon helt klart vil være til barnets beste, må barneverntjenesten fremme sak for Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker etter lov om barnverntjenester § 4-20, fratakelse av foreldreansvar/adopsjon. Fatter fylkesnemnda vedtak om fratakelse av foreldreansvaret, gir det automatisk rett til anke. Blir anken ikke tatt til følge, er vedtaket endelig og åpner automatisk opp for adopsjon etter adopsjonsloven § 1, og departementet utsteder adopsjonsbevilling uten å overprøve vedtaket fra Fylkesnemnd/rettsapparat. Vedtak etter Lov om barneverntjenester § 4-20 er det mest inngripende vedtak som kan fattes etter barnevernloven.

2.1.3 Lov om barneverntjenester § 4-20, Fratakelse av foreldreansvar /adopsjon

Når barneverntjenesten overtar omsorgen for et barn plasseres det som en hovedregel i et fosterhjem. Det er et krav til stedet hvor barnet plasseres at det skal gi barnet bedre mulighet til vekst og utvikling enn hva foreldrene kan. Det er den kommunale barneverntjeneste som har ansvar for oppfølging av fosterhjem. Det vil si at barneverntjenesten har ansvar for at barnet får en god oppvekst og en trygg tilknytning til fosterhjemmet. De yngste barna som kommer i fosterhjem, vil som hovedregel ganske raskt etablere en slik tilknytning til fosterhjemmet at tilbakeføring til foreldrene blir ansett å ville påføre barnet skade (Bunkholdt, 1994). I slike tilfeller skal barneverntjenesten, senest innen to år, utarbeide en varig omsorgsplan for barnet som sier at barnet skal vokse opp og bli en del av den fosterfamilien. Hvis barneverntjenesten vurderer at foreldrene varig ikke kan gi barnet tilfredsstillende god omsorg, har den anledning til å fremme sak om fratakelse av foreldreansvaret, for så å gjennomføre adopsjon etter lov om barneverntjenester § 4-20. Jeg gjengir lovteksten under.

§ 4-20 Fratakelse av foreldreansvar/ Adopsjon

Har fylkesnemnda vedtatt å overta omsorgen for et barn, kan fylkesnemnda også vedta at foreldreansvaret i sin helhet kan fratras foreldrene. Blir foreldreansvaret fratatt foreldrene slik at barnet blir uten verge, skal fylkesnemnda snarest ta skritt for å få oppnevnt ny verge for barnet.

Når det fattes vedtak om fratakelse av foreldreansvar kan fylkesnemnda gi samtykke til adopsjon i foreldrenes sted.

Samtykke kan gis dersom;

a, det regnes som sannsynlig at foreldrene varig ikke vil kunne gi barnet forsvarlig omsorg eller barnet har fått slik tilknytning til mennesker og miljø der det er, at det etter en samlet vurdering kan føre til alvorlige problemer for barnet om det blir flyttet og

b, adopsjon vil være til barnets beste og

c, adoptivsøkere har vært fosterforeldre for barnet og har vist seg skikket til å oppdra det som sitt eget

d, vilkårene for å innvilge adopsjon etter adopsjonsloven er tilstede

Som vi ser av loven så er det at omsorgen er fratatt foreldrene, ikke tilstrekkelig for at nemnda kan gi samtykke til adopsjon. For samtykke til adopsjon skal det sannsynliggjøres at foreldrene varig ikke vil kunne gi barnet forsvarlig omsorg eller at

barnet har fått en slik tilknytning til sine fosterforeldre at det vil føre til alvorlige problemer for barnet å bli flyttet. Når det foreligger rettskraftig vedtak fra fylkesnemnda skal Barne- og likestillingsdepartementet, som tidligere nevnt, i henhold til § 1 i adopsjonsloven utstede adopsjonsbevilling uten å overprøve om vilkårene i loven er tilstede.

I følge adopsjonslovens § 6 skal barn som har fylt 7 år, og eventuelt yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, informeres og gis anledning til å uttale seg før avgjørelsen om adopsjonsbevilling blir tatt. Barnets mening skal i følge loven tillegges vekt ut ifra barnets alder og modenhet.. Har barnet fylt 12 år, kan det ikke adopteres uten at det er enig i at adopsjonen skjer. Årsaken til at barnets rettslige stilling i adopsjonssaker er så tydelig forankret i lovverket har en direkte sammenheng med at Norge har inkorporert FN's barnekonvensjon i norsk lov og gjennom det styrket barnas demokratiske rettigheter.

2.1.4 Barnekonvensjonen & Den Europeiske Menneskerettskonvensjonen

FN's konvensjon om barns rettigheter ble vedtatt av de forente nasjoner den 20. november 1989 og trådte i kraft september 1990. Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) ble gjort til norsk rett ved menneskerettsloven av 1999. I 2003 inkorporerte Norge FN 's barnekonvensjon i den allerede eksisterende menneskerettsloven. Barnekonvensjonen gjelder nå som norsk lov og har forrang dersom det skulle oppstå motstrid mellom konvensjonen og annen norsk lovgivning jfr. § 3 i menneskerettene.

Barnekonvensjonen legger til grunn at de øvrige menneskerettighetskonvensjonene beskytter alle individer og dermed også barn, men at barn på grunn av sin fysiske og mentale umodenhet har behov for spesielle vernetiltak og særskilt omsorg (Høstmælingen, 2003).

Barnekonvensjonen gir barn rett til både deltakelse og beskyttelse, og omhandler rettigheter omkring forhold som familieliv, identitet, omsorgsovertakelse, familiegjenforening, besøk.

Barnekonvensjonen er i dag ratifisert av 192 land og den har derfor, sett fra den vestlige

verdens ståsted, stor innflytelse på tankegodset rundt barns rettigheter og særlig for hvordan man i dag tenker praktisk og juridisk om barns rettigheter (Archard, 1993).

Stater som har sluttet seg til barnekonvensjonen har forpliktet seg til å respektere og sikre rettighetene konvensjonen gir. Ordlyden i barnekonvensjonen er ikke helt som andre konvensjoner, bestemmelsene er ikke formulert som rettigheter for det enkelte barn, men som forpliktelser for statene (Høstmælingen, 2003). Konvensjonen legger ikke føringer for hvordan konvensjonen skal implementeres, det innebærer at ulike lands kulturer og verdisyn får ha konsekvenser for implementeringen. Noen land har derfor unnlatt å implementere konvensjonen i sin helhet.

Barnekonvensjonen er viktig først og fremst fordi den tar utgangspunkt i barnet som subjekt (Archard, 1993). Konvensjonen har bidratt til å sette barnets rettigheter på dagsordenen gjennom å gi barnet anerkjennelse, respekt for å ha sin egen agenda og sin egen stemme som er verd å bli lyttet til (ibid.). En annen konsekvens av at barn har blitt gitt individuelle rettigheter, er at statens ansvar for oppfølging av rettighetene øker. Kommunene er forpliktet til å følge lover som staten har forpliktet seg til. Det blir da særdeles viktig at staten påtar seg dette ansvar gjennom å sikre og sette standarder på de ulike tjenester som berører barna, og da spesielt innen omsorg, helse og sosiale tjenester (Liden, 2004).

Barnekonvensjonen har medført at det har blitt et sterkere fokus på de demokratiske rettighetene til barna. Barnas egen mening og deres rett til medbestemmelse i forhold som berører dem, blir i større og større grad tatt hensyn til i ulike sammenhenger. Som nevnt tidligere berører barnevernloven relasjonen foreldre/ stat, og definerer samfunnets ansvar for barna når foreldrene ikke overholder sine plikter overfor barna (Liden, 2004). Et styrket barnefokus har dermed konsekvenser for hvordan barns livssituasjon vurderes. Samfunnet har påberopt seg et ansvar for barna. Barn vurderes som en ressurs og som en investering i fremtiden.

I den europeiske menneskerettighetskonvensjonen er det særlig artikkel 8, om respekt for familieliv, som er av betydning for barnevernet. I følge Sandberg (2004) har inkorporeringen av barnekonvensjon i menneskerettsloven gitt barnekonvensjonene større rettskildemessig vekt, samtidig som den forplikter kommunene på en annen måte enn tidligere. Sandberg hevder videre at den økte rettskildevekten innebærer at det

generelt må legges større vekt på barns interesser og synspunkter i alle saker som angår barn (ibid.). Dette gjenspeiler seg også i fylkesnemnd og domstols- praksis hvor Sandberg (2004) fremhever saker om adopsjon og tilbakeføringssaker som saker hvor argumenter fra barnekonvensjonen er tatt i bruk.

2.2 Praksis i Norge Norden, England og USA

Adopsjon og brudd i relasjoner er et komplekst og vanskelig spørsmål. Både i Norge, Norden, England og USA har det over årene vært skiftende syn på adopsjon som et barnverntiltak. I det følgende drøfter jeg utviklingen i de ulike landene, vedrørende deres syn på og praksis med hensyn til adopsjon som barnverntiltak. Til slutt oppsummerer jeg landenes ulike praksis vedrørende adopsjon.

2.2.1 Norge

Diskusjonen om hvordan saker som omhandlet barn skulle behandles, endret karakter i etterkrigstiden da det ble mer fokus på offentlig institusjonsutforming. Oppbygging av velferdssamfunnet ga endringer i samfunnsstrukturen, og nye politiske utfordringer. Dette førte til et ønske om å bygge opp et eget departement som hadde ansvar for familiepolitikken. Den første barnevernloven av 1953 var et forsøk på å samle saker som omhandlet barnevern i en lov. Samtidig ble saker som omhandlet tvangsadopsjoner, hjemlet i samme lov (Hagen, 2001). Den private adopsjonsformidlingen som hadde rådet, ble forbudt og avvirket. Fra lovgivers side var hensikten å utforme loven slik at den harmoniserte med det alminnelige syn på barneoppdragelse og barns stilling (ibid.). Lovens primære mål var å styrke familien slik at barn kunne vokse opp i sin familie og i sitt nærmiljø. Loven var sterkt påvirket av psykologiske teorier basert på psykodynamisk teori (Hagen, 2001). Fosterhjems plasseringer, som var det mest vanlige tiltaket også den gang, var ment å skulle være kortvarige og det skulle arbeides med å flytte barna hjem så fort situasjonen i familien hadde bedret seg. Likevel var det i det praktiske barnvernsarbeidet lite fokus på å opprettholde kontakten mellom barn og foreldre.

Også etter vedtaket av barnevernloven i 1953 var det en sterk vektlegging av potensielle fosterforeldres, og adoptivforeldres ønsker og behov. Praksis gikk ut på å søke etter barn som passet for en familie heller enn å søke etter en familie som passet til det konkrete barnet, og som kunne gi barnet gode utviklingsmuligheter i trygge rammer

(Hagen, 2001). Helt frem på syttiårstallet var det rådende tankesettet at fosterforeldre umiddelbart skulle bli permanente omsorgspersoner med ansvar for å hjelpe barnet til å fungere best mulig. Praksis var langvarige fosterhjemsopphold, med lite oppfølging og lite kontroll fra barneverntjenesten (NOU:1985).

Den nye barnevernloven av 1992 la nye føringer for hvordan fosterhjem og fosterbarn skulle bli fulgt opp. Barneverntjenestens ansvar for å følge opp fosterhjemmene, både med støtte og kontroll, ble understreket. Likeledes viktigheten av at barn og foreldre opprettholdt kontakt. Samvær ble en lovfestet rettighet for både barn og foreldre.

Likevel er Norge det land i Norden som i størst utstrekning tar i bruk adopsjon som barneverntiltak. Dette gjelder selv om andelen adopsjoner har sunket markant fra midten av 90-tallet. Adopsjonssaker fremmet for fylkesnemnd ble mer enn halvert fra 1994 til 1998; fra 41 til 17 saker. Denne nedgangen har holdt seg. I 2008 ble det fattet vedtak om 23 fosterbarnadopsjoner. Andelen fosterbarn som blir adoptert ligger i følge Statistisk sentralbyrå (2005) på omlang 0,5 prosent. Nedgangen kan dels forklares ved holdningsendring, men kanskje mest ved en dom fra den Europeiske menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg i 1996, den såkalte Adelsesaken. Norge ble funnet å ha krenket artikkel 8. I korte trekk gjaldt saken en mor som var blitt fratatt både omsorgs- og foreldreansvaret for sin datter, og som klaget saken inn for den europeiske menneskerettsdomstolen (Bendiksen, 2007). Domstolen konkluderte med at omsorgsovertakelsen og opprettholdelsen av denne hadde relevante og tilstrekkelig grunner, og at det heller ikke hadde skjedd en krenkelse med hensyn til saksbehandling (ibid.). Domstolen ga imidlertid moren medhold i at det forelå en krenkelse ved at samværsnektelsen og fratakelsen av foreldreansvaret hadde krenket hennes rett til respekt for sitt familieliv (ibid.). I følge Bendiksen (2007) er dette en av de mest sentrale barnevernlovdommene fra Domstolen. Den blir ofte henvist til i den juridiske faglitteraturen og i vedtak fra fylkesnemnd og domstol.

I de senere årene har det blitt fremmet bekymring for det økende antall barn under offentlig omsorg. Befring-utvalget (NOU: 2000) uttalte at selv om adopsjon uten foreldres samtykke et stort inngrep og bryter med det biologiske prinsipp, så kan det likevel være grunnlag for å diskutere økt bruk av adopsjon, og da særlig for små barn som blir vurdert å måtte være i fosterhjem gjennom hele oppveksten (NOU: 2000). Utvalget viste til Bendiksen`s gjennomgang av fylkesnemndsaker fra perioden 1994-

1998, hvor sakene som ble behandlet i nemnd var godt belyst og hvor kommunene fikk medhold i sine forslag om fratakelse av foreldreansvar med sikte på adopsjon.

Etter Befringsutvalgets anbefalinger har spørsmålet om adopsjon vært under overveielser i både i Barne- og likestillingsdepartementet og i det praktiske barnevernet. Lovgiver så behov for å forenkle saksgangen ved adopsjon og i 2006 ble et fjerde ledd lagt til adopsjonslovens § 1, «*Departementet skal utstede adopsjonsbevilling uten å prøve om vilkårene i loven er tilsted, når fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker har fattet vedtak etter barnevernloven § 4-20 annet og tredje ledd, og vedtaket er endelig*».

Adopsjonssaker innen barnevernet var inntil da blitt behandlet i to instanser, Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker og Barne-, - ungdoms-, - og familieetaten. Senere har Barne- og likestillingsutvalget også tatt andre initiativ. Før jeg presenterer disse vil jeg kort presentere en viktig høyesterettsdom fra april 2007. Det gjør jeg fordi Høyesterettsdommer gir presedens for hvordan lignende saker skal avgjøres, de blir dermed en viktig premiss i debatten om adopsjon som barneverntiltak.

En høyesterettsdom fra 2007

Saken gjaldt overprøving av fylkesnemndas vedtak om å frata de biologiske foreldrene foreldreansvaret for en gutt og gi samtykke til at han ble adoptert av sine fosterforeldre. Spørsmålet for Høyesterett gjaldt først og fremst om vilkåret i § 4-20, tredje ledd, om at adopsjon vil være til barnets beste, var oppfylt (HR-2007-00732-A, (sak nr.2006/1834), sivil sak, anke) heretter HR-2007. Saken gjaldt en 9 år gammel gutt som kom til sitt fosterhjem da han var 1 år og 8 måneder. Han hadde hatt en vanskelig start på livet. Fem måneder gammel ble han innlagt på sykehus med hjerneblødning. Medisinske undersøkelser konkluderte med mistanke om at han var blitt utsatt for fysisk mishandling, og barneverntjenesten fattet deretter akuttvedtak og gutten ble plassert i beredskapshjem direkte fra sykehuset. Senere ble han plassert i fosterhjem. Foreldrene aksepterte ikke fosterhjems plasseringen av gutten, noe som benevnes som at det har vært uro rundt plasseringen (HR-2007).

Høyesterett opprettholder fylkesnemndas vedtak om å frata foreldreansvaret og å samtykke til adopsjon. I vurderingen siteres den sakkyndiges uttalelser om at; *det er tale*

om en fosterhjemsplassering som har vart lenge og er ment å fortsette i lang tid, og C har ingen tilknytning i en snevrere forstand til sine biologiske foreldre (HR-2007). Videre anfører Høyesterett at gutten i utgangspunktet var et sårbart barn som var blitt utsatt for mishandling og mange flyttinger de første månedene av sitt liv. Det legges vekt på at den sakkyndiges vurdering av at: *”Han har behov for trygghet blant annet å være sikker på sin tilhørighet hos fosterforeldrene”* (HR-2007) og videre på den sakkyndiges uttalelse om at *”Uansett trygghet i fosterfamilien i dag, vil adopsjon være en ekstra beskyttelsesfaktor”*. Den sakkyndige legger sterk vekt på at gutten vil trenge *absolutt emosjonell trygghet* når han i fremtiden og spesielt i ungdomsalder skal forholde seg til hva han har blitt utsatt for og til hvordan foreldrene har levd sine liv som narkomane. (HR-2007). Dommen slår fast at det ikke er uenighet om at samvær er ønskelig, og legger til grunn at fosterforeldrene, til tross for at guttens foreldre juridisk sett ikke har rett til samvær, vil sikre dette.

Dommen vektlegger den sakkyndiges avslutningsord om hva samfunnet skal formidle til gutten gjennom dommen. *Blir resultatet tillatelse til adopsjon, kan det formidle til han at den urett som ble begått mot han som spedbarn rettes opp på den eneste måten som er mulig, nemlig å anerkjenne hans fulle rett til å være barn til sine foreldre* (HR-2007).

Bevegelser mot endring av praksis

Høsten 2008 sendte Barne- og likestillingsdepartementet ut en høring til både praksisfelt og forskningsfelt (Høringsnotat 23.10.08). De ba om uttalelser på forslag om mulige endringer i lov om barneverntjenester.

I sin innstilling til odelstinget uttalte departementet i at det anså en økning i antall adopsjonssaker som ønskelig, men mente at en lovendring ikke var nødvendig for at det skulle skje. Departementet uttalte videre at det på det nåværende tidspunkt ikke ønsket å ta stilling til bruk av åpen adopsjon, men at det ville komme tilbake til dette spørsmålet på et senere tidspunkt (ibid.). Med åpen adopsjon menes at det fattes rettslig binding om samvær mellom barn og foreldre etter at barnet er adoptert.

Våren 2009 kom så et nytt Høringsforslag til endringer i adopsjonsloven og

barnevernloven, slik at det skulle bli anledning til å fatte vedtak om åpen adopsjon (Høringsnotat, 16. 04. 2009). Departementet har i sin vurdering av åpen adopsjon gjennomgått norsk lov og brukt som vurderingsgrunnlag hensynet til barnets beste, hensynet til det biologiske prinsipp og hensynet til biologisk foreldre og fosterforeldre. Departementet har innhentet nyere kunnskap om temaet og støtter seg på en utredning av Skivenes (2009) som gir en oversikt over forskningsfunn vedrørende bruk av åpen adopsjon i England og USA. Jeg vil kort oppsummere forhold departementet anførte.

Den foreslåtte endringen fra departementets side hviler på synspunktet at det ikke er en persumpsjon at kontakt etter adopsjon er et gode. Departementet sier at åpen adopsjon kun skal besluttes unntaksvis i saker hvor barnets rett til og behov for samvær utgjør et hinder for adopsjon. Videre sier departementet at samvær som eventuelt besluttes skal være et begrenset samvær. En forutsetning for å fatte et vedtak om åpen adopsjon er at adoptivsøker er enig og at det vurderes å være til det beste for barnet. Barne- og likestillingsdepartementet foreslår videre at ved konflikt skal barneverntjenesten bidra med gjennomføringen av kontakten. Til slutt foreslår departementet at spørsmål om kontakt igjen kan fremmes for nemnd dersom særlige grunner tilsier det. Særlige grunner kan være at barnet motsier seg kontakt eller at foreldre ikke følge opp kontakten. Nemnda kan bare fatte vedtak om opprettholdelse og begrensinger. I særlige tilfeller kan så vedtaket fra fylkesnemnda bringes inn for tingretten. (Barne- og likestillingsdepartementet, Høringsnotat, 16.04. 2009).

2.2.2 De nordiske landene

De nordiske landenes velferdsmodeller hviler i stor grad på de samme grunnleggende verdier og normer. I samtlige land står familien sentralt. Alle landene har ratifisert FN's barnekonvensjon. Likevel er det enkelte ulikheter dem imellom når det gjelder barnevernlovgiving generelt og barnevernets praksis innen adopsjon spesielt. Landene synes å legge noe ulik vekt på hensynet til barna, deres utvikling og fremtid (Grinde, 2006).

Etter svensk rett er det ikke anledning til å adoptere barn uten foreldres samtykke. Fosterhjemsarbeidet i Sverige er sterkt preget av tanken om gjenforening av foreldre og barn. (NOU: 2000) uten at dette alltid lar seg gjennomføre. Også i Sverige er derfor mange barn langtids plassert i fosterhjem. For saker der barnet i praksis ikke kan bli

tilbakeført, finnes det i dag ingen lovhjemmel som sikter mot å gi barnet en opplevelse av permanens i fosterhjemmet (NOU:2000)

Både i Danmark, Finland og på Island er det etter loven anledning til å adoptere bort et barn uten samtykke fra foreldrene. I alle landene skjer dette imidlertid svært sjelden, og bare når barnets omstendigheter taler sterkt for det (Bendiksen, 2007). Men i Danmark har det som i Norge, blitt reist en diskusjon om adopsjon som barneverntiltak. I 2005 oppnevnte sosialministeriet i Danmark et utvalg som etter en gjennomgang av lovverk og praksis mente at det kunne være behov for flere tvangsadopsjoner enn hva det gjeldende lovverk åpner opp for (Nygaard- Christoffersen, Hammen, Andersen, et al. 2007). I etterkant utarbeidet utvalget lovforslag for nye regler om tvangsadopsjon. Lovforslaget fokuserer på barnas behov for kontinuitet i omsorgen. Det gir føringer for at selv om adopsjon fortsatt skal benyttes lite, så skal det benyttes i noe større utstrekning enn i dag (Bendiksen, 2007). En forutsetning for adopsjon mot foreldres vilje er at det skal være sannsynliggjort at foreldre varig helt mangler foreldreevne. Utvalget foreslår at adopsjon skal skje tidlig i plasseringsforløpet, for babyer, før de har nådd ett års alderen og for noe eldre barn.

2.2.3 England

I England som i Norge er lovverket bygget opp rundt prinsippet om at det beste for barnet er å vokse opp med sin biologiske familie. Barneverntjenesten skal ha en holistisk tilnærming til familiene de arbeider med, og ha fokus både på barnets behov i forhold til alder og utvikling og på å møte foreldres behov for hjelp og støtte. De tre overordnede prinsippene i engelsk barnevernlovgivning; *The best interest of the child*, *No order principle* og *Partnership principle* er svært lik prinsippene i den norske barnevernloven. Ward, Munro & Dearden (2006) hevder imidlertid at det er tilnærmet umulig å ivareta alle tre prinsippene til samme tid i samme sak, og at det nesten alltid er slik at et prinsipp må vike for et annet.

Som Norge har også England inkorporert barnekonvensjonen, med noen reservasjoner, i sin lovgivning (Smith & Logan, 2004). Den engelske barnevernloven "Children`s Act", 2002 legger likevel sterke føringer for å satse på adopsjon fremfor langvarige

fosterhjems plasseringer. Bakgrunnen for de sterke føringene for adopsjon kan bli forklart ved at det i England fra slutten 80 tallet var en økende bekymring for utviklingen innenfor arbeidet med fosterhjem (Sinclair, Gibbs & Wilson, 2004). Både arbeidet med å finne stabile fosterhjem, med å gi veiledning og støtte til fosterhjem, med å plassere fosterbarn, men ikke minst med å følge opp barna ved avslutning eller brudd i fosterhjem ble vurdert å være for dårlig (Trizeliotis, 1997). Den største bekymringen var likevel at fosterhjemsarbeidet var preget av mangel på fosterhjem og at man i mange tilfeller var "tvunget" til å plassere barna i hjem de ikke skulle vært plassert i. Et annet moment var det økende antall private aktører i markedet. Mot slutten av nittitallet ble det derfor mer og mer fokus, både i praksisfeltet og i forskningsfeltet, på det man betegnet som krisen i fosterhjemsarbeidet (Sinclair, et al., 2004). Adopsjon ble vurdert å sikre barna kontinuitet på en annen måte enn hva fosterhjem kunne. Det ble et mål å øke adopsjonsraten, og da særlig for yngre barn. Fra slutten av 1990 tallet og frem til i dag har det vært en klar økning i adopsjonsraten. I 2006 ble 3700 barn adoptert. Dette antallet er likevel lavere enn målsettingen (Bendiksen, 2007).

Den nye loven "The Adoption and Children Act" av 2002 åpner opp for et nytt juridisk basert alternativ til adopsjon (Nygaard Christoffersen, et al., 2007). Loven etablerte ordningen "Special guardianship", som ga mulighet for å oppnevne fosterforeldre som verger for barnet. De biologiske foreldrene er fremdeles barnets rettslige foreldre, men har fått sine rettigheter i utøvelsen av foreldreansvaret sterkt innskrenket. Ordningen sikter mot å sikre barnet stabilitet og ro i sin omsorgssituasjon (Bendiksen 2007). En beslutning om å gi fosterforeldre "special guardianship" kan ikke endres med mindre det er en "*significant change in circumstances since the making of the special guardianship order*" (Bendiksen, 2007).

2.2.4 USA

USA har langt på vei hatt den samme utviklingen som England. På 80- tallet var den rådende holdningen at barnevernets innsatser skulle rettes mot å støtte familiene, slik at barna kunne bo hjemme. Etter iverksettelsen av "The Adoption Assistance and Child Welfare Act", vedtatt i 1980, ble ulike intensive programmer iverksatt, særlig kjent er kanskje "Intensive Family Preservation Services". Oppfølgingsstudier Barth viste imidlertid at programmene ikke nådde målet om å forhindre plasseringer, men heller utsatte dem i tid. Mange barn ble boende i sine biologiske familier hvor de fortsatt ble

utsatt for omsorgssvikt, og hvor misbruk kunne fortsette uten inngripen fra myndighetene (Bartholtet, 2004) Andre barn ble sendt fra fosterhjem til fosterhjem, også avbrutt av perioder hjemme, uten mål for plasseringene. Mot slutten av 90-tallet var det en fremherskende oppfatning at ”Intensive Family Preservation Services” ikke fungerte. Denne oppfatningen bidro til å endre holdningene til temaene vern om familien, barns rettigheter og adopsjon (Lindsey, 2004).

Både i USA og andre land har den relative vektleggingen av slike grunnleggende verdier skiftet over tid. Lindsey (1994 referert i Havik & Backe- Hansen 1998, s.10) har vist hvordan pendelen innenfor både det politiske og det praktiske barnvernet i USA har svingt mellom det han kaller “family preservation” og “child protection”. Han hevder at pendelsvingningene ikke alltid kan forklares med teoretiske, empiriske eller metodiske nyvinninger innen barnevernsområdet, men mer det at den ene retningen vinner innpass som en reaksjon på den andre (ibid.). Det samme beskrives av Elster (1994 referert i Havik & Backe-Hansen 1998, s. 10) som i samme periode ser et sterkt fokus på foreldrerettene og barnets behov for sine biologiske foreldre. Elster (ibid.) mener at når det så blir presentert nok skrekkehistorier av hva dette førte til, vil pendelen svinge over til den andre siden med en sterk betoning av barns behov for beskyttelse og gode oppvekstvilkår.

Det var nettopp en slik pendelsvingning som førte til den nye loven ”The Adoption and Safe Families Act”, som ble vedtatt i 1997. Intensjon med den nye loven var å stoppe utviklingen gjennom 80 årene hvor barn ble påført store skader som en følge av myndighetenes fokus på å holde familier sammen og hindre plasseringer av barn på permanent basis (Bartholtet, 2004). I årene etter den nye loven skjedde en fordobling av fosterhjems plasseringer. ”The Adoption and Safe Families Act” vektla barnets helse og dets rett til beskyttelse. Formålet var å beskytte barna mot vold og dårlige oppvekstvilkår, gjennom å plassere dem så tidlig som mulig i velfungerende fosterhjem som kunne gi dem gode utviklingsbetingelser. Loven innførte tidsfrister for hvor lang tid myndighetene kunne bruke på å avklare barnets situasjon (Lindsey, 2004). Loven la og føringer for adopsjon som barneverntiltak. Som følge av dette ble det presisert viktigheten av å finne fosterhjem som, hvis biologiske foreldre ikke innen tidsfristen kvalifiserte seg for å få barnet tilbake, var klare til å adoptere barnet. Tidsfristen for beslutning om barnet skulle tilbakeføres til biologisk familie eller adopteres, ble

innskrenket fra 18 til 12 måneder. For å øke antall adopsjoner ble det, som i England arbeidet med *concurrent planning* (samtidig planlegging) for å sikre kontinuitet i omsorgen og færre brudd i tilknytningspersoner (Sinclair, Baker, Wilson, & Gibbs, 2005). Concurrent planning eller samtidig planlegging innebærer å arbeide samtidig for tilbakeføring og for adopsjon (Katz, 1996; Monck, Reynolds, & Wigfall, 2003)

Loven "The Adoption and Safe Families Act" har medført utfordringer. Det ene er at det blir gitt lite støtte til familier som mister sine barn. Lindsey (2004) peker på at når fokuset om å beskytte barnet blir sterkt vektlagt så blir foreldrenes behov for støtte mindre vektlagt. Den andre utfordringen er den store økningen i antall saker hvor foreldre ble fratatt foreldreansvaret. I en periode ble der frigitt flere barn for adopsjon enn det var familier som ønsket å adoptere. Mange barn ble derfor ventende i måneder og år før de fikk en familie for livet. Noen stater sliter fremdeles med dette problemet (ibid.).

2.2.5 Åpen adopsjon i England og USA

Parallelt med endringer generelt i samfunnet og i lovverket for adopsjon spesielt har synspunktet på hva en adopsjon skal være endret seg og det har etter hvert blitt åpnet opp for nye former for adopsjon. I USA og England har de nå lovfestet både åpne, semiåpne og lukkede adopsjonsformer (Grotevant and McRoy 1998). I begge landene er det slik at adopsjon og samvær oppfattes og behandles som to separate spørsmål, og ingen av landene har lagt til grunn en presumpsjon om at kontakt etter adopsjon er til barnets beste (Høringsnotat, 16.04. 2009).

I begge landene er det to hovedpunkt som skal være styrende når adopsjon med kontakt skal vurderes. For det første skal prinsippet om barnets beste være styrende (Høringsnotat, 16.04. 2009, s.12). Noen stater i USA har lagt til grunn at styrken og kvalitetene i relasjonen mellom barnet og biologiske familie skal vurderes, samt også den påvirkning kontakten kan ha for stabiliteten og autonomien til adopsjonsfamilien (ibid.). For det andre har England og de fleste statene i USA et vilkår om at både barnet og adoptivforeldrene skal være enige i at kontakt med biologiske foreldre skal opprettholdes, eventuelt opprettes (ibid.). Både i USA og England er det erfaring med at det kan oppstå konflikter om hvordan samværene virker for barnet. I begge landene

skal slike uenigheter behandles sivilrettslig.

Erfaringer med åpen adopsjon

Forskning viser at kontakt ved åpen adopsjon fungerer best i de saker der det er en gjensidig forståelse og enighet om at kontakt er ønskelig (Grotevant & McRoy, 1998; Barth & Berry, 1998; Neil & Howe, 2004). Erfaringer fra studien Grotevant og McRoy (1998), gjennomførte mot slutten av nittitallet, viste at langt de fleste biologiske foreldrene opplevde den åpne adopsjonen som positiv og hadde ønske om mer kontakt (ibid.). De adopterte barna hadde imidlertid ulike erfaringer. Mens mange opplevde kontakten som bra, opplevde andre den som forvirrende og skremmende (ibid.). Forskerne trekker frem kvaliteter ved adoptivforeldre som en viktig faktor for hvor vellykket kontakten var.

Barth & Berry (1998) fant i sin studie over barn som var blitt adoptert som babyer, ingen forskjell på emosjonelle og sosial funksjon mellom barn som henholdsvis hadde kontakt etter adopsjon og barn som ikke hadde kontakt.

En annen studie gjennomført av Neil, Beek & Shofield (2003) sammenlignet en gruppe adopterte barn med en gruppe langtids plasserte fosterbarn. De fant markerte forskjeller i kontakt mellom fosterbarn og biologiske foreldre på den ene siden, og adoptivbarn og biologiske foreldre på den andre. For det første hadde de adopterte langt mindre kontakt enn de fosterhjems plasserte. For det andre opplevde omtrent halvparten av de adopterte barna mot bare seks prosent av fosterbarna, kontakten som uproblematisk. Neil, et al. (2003) anfører at de adopterte barn i utgangspunktet hadde en opplevelse av adoptivforeldre som ”trygg base” som ivaretok dem i kontakten med foreldrene og tilpasset kontakten etter barnas behov. For fosterbarna trekker de frem at fosterbarna hadde en mer kompleks fortid og at de jevnt over hadde hyppigere kontakt. De trekker og frem at fosterforeldre hadde mindre myndighet og kontroll, og ikke i like stor grad kunne ta hensyn til barnets behov i kontakten (ibid.).

Forskning gir ikke noe entydig svar på hvordan kontakt etter adopsjon i barnevernet oppleves for de involverte parter. Den sier heller ikke noe entydig om hvorvidt kontakt har positiv eller negativ effekt for barnets utvikling, eller om åpen adopsjon er bedre eller dårligere for barna enn lukket adopsjon (Neil & Howe, 2004). For noen barn

oppleves kontakt etter adopsjon positivt og styrker barnets mulighet til vekst og utvikling. For andre barn oppleves kontakt som negativt og forstyrrende for barnets utvikling og tilknytning til en ny familie. Det er slike forhold som må vurderes fra sak til sak og vurderes opp mot hva som er det beste for barnet både på kort og lang sikt.

2.2.6 Sammenfatning

Endringer i synspunkt på adopsjon som et barneverntiltak er påvirket av sentrale verdier i samfunnet. De er også påvirket av erfaringer om hvordan tiltak virker og av teoretiske forståelser. Det synes å være en fremherskende forståelse av at barn trenger god og stabil omsorg og en visshet om hvor det skal ha fremtiden sin. Adopsjon blir i økende grad sett å kunne gi barn dette. Både i England og USA er det nå en uttalt målsetting at flere barn skal adopteres. Norden har vært påvirket av den samme pendelsvingningen, men ikke i samme grad. I Danmark og Norge har det de siste årene vært en klar svingning mot å vektlegge beskyttelse og en avklart fremtid for barnet. I Norge ser vi svingningen gjennom de to høringene i 2008/ 2009 og gjennom endringen i lovverket som vist foran. Når det gjelder adopsjon uten samtykke, er det kun Sverige av de nordiske landene hvor dette ikke er mulig. Det må likevel presiseres at både i Norge, Island, Finland, Danmark brukes adopsjon uten samtykke i svært begrenset omfang. Danmark har nå foreslått å endre loven for å kunne sikre de minste barna en ny familie for livet gjennom adopsjon uten samtykke. Det er viktig å presisere at forslaget kun gjelder de yngste barna og kun når det er sannsynliggjort at barnets foreldre varig ikke vil kunne ivareta omsorgen.

England og USA har og nedfelt i lovverket mulighet for åpen adopsjon. Åpen adopsjon gir mulighet til å opprettholde en viss kontakt mellom barn og foreldre etter adopsjonen samtidig som barnet får mulighet til trygg og forutsigbar omsorg.

I Norge pågår det i disse dager en diskusjon om å endre lovverket slik at det kan fattes vedtak om adopsjon med kontakt når dette vurderes å være til barnets beste. Hovedformålet med forslaget om endring er at flere barn som er i langtidsfosterhjem, kan bli adoptert. I disse dager er det sendt en tilråding til Stortinget om å endre

lovverket for å åpne opp for åpen adopsjon (Prop.7L - Endring i adopsjonsloven og barnevernloven).

3.0 TEORETISK PERSPEKTIV OG RELEVANT FORSKNING

Jeg gjør i dette kapittelet rede for mitt teoretiske rammeverk og for relevante forskningsfunn.

3.1 Teoretisk perspektiv

De siste årenes forskning på relasjon og sosioemosjonell utvikling har sammen med kunnskap om tidlig utvikling av hjernen, gitt oss ny kunnskap og forståelse for barns utvikling (Schofield & Beek, 2006). Både forskere og praktikere innen barnevernfeltet vektlegger nå, enda mer enn før, den betydning trygge, nære og fremtidsrettede familierelasjoner har for barns utvikling. Kontinuitet og stabilitet i omsorgen gir barnet vissheten om at det er betydningsfullt og verdifullt i seg selv, noe som styrker dets muligheter for å møte omverdenen og nye situasjoner på en utforskende måte.

En av de mest sentrale teoriene for å belyse barns utvikling er tilknytningsteori. Jeg vil i det følgende kort presentere tilknytningsteoriens mest sentrale begreper, for så å presentere nyere forskning og kunnskap om fosterhjems plasseringer og adopsjon. Til slutt vil jeg fokusere på den betydning fosterforeldres følelsesmessige forpliktelse overfor fosterbarnet har samt deres evne til mestring i rollen som fosterforeldre.

3.2 Tilknytningsteori

Teorien om tilknytning ble utviklet av John Bowlby mot slutten av femtitallet. Sentralt på den tiden sto psykoanalytiske teorier som forklaring på menneskets personlighetsutvikling. Med sin teori bidro Bowlby (1984) til nye forklaringsmåter og viste samtidig den betydning det tidlige samspillet mellom det nyfødte barnet og omsorgsperson har for barnets emosjonelle, sosiale og kognitive utvikling. Et utgangspunkt for Bowlby's teoribygging var hans studer av små barn som ble skilt fra sine foreldre ved sykehusopphold. Han fant at barna viste store negative reaksjoner ved separasjonen, men også at styrken på reaksjonen ble påvirket av varigheten på sykehusoppholdet og av kvalitetene ved barnets tilknytning til foreldrene.

Tilknytningsteori bygger på forståelsen av at barn har en medfødt disposisjon for å knytte seg til, og at de knytter seg til den som "er der", uavhengig av kvaliteter ved den

omsorgen vedkommende gir. Ut fra sine omsorgserfaringer utvikler barnet indre arbeidsmodeller av seg selv og andre: ” *Internal working models of self and others*”. Ut fra hvilke erfaringer barnet gjør, utvikler det grunnleggende antagelser om seg selv og sine medmennesker. Bowlby mente at disse grunnleggende antagelsene utvikles i løpet av det første leveåret.

Tilknytningsetorien har siden blitt forsket på og utviklet videre. Et av de første og mest sentrale bidraget har Ainsworth (1979) gjort gjennom sine studier av ” *strange situation*”, oversatt til norsk med ” *fremmedsituasjonen*”.

3.2.1 Tilknytningsmønstre

Ainsworth (1979) har gitt betydningsfulle bidrag til utviklingen av tilknytningsteorien. Hennes forskning på ” *strange situation*” har gitt oss kunnskap om at ulike barn utvikler ulike tilknytningsmønstre. I fremmedsituasjonen blir mor og barn satt i et fremmed lekerom hvor de så opplevde en serie atskillelser og gjenforeninger. Ainsworth observerte barnets reaksjoner, både når det ble overlatt til seg selv og når det ble gjenforent med omsorgsgiver.

Ut fra barnets reaksjoner kategoriserte Ainsworth tre ulike tilknytningsmønstre hos barn, et trygt og to utrygge. Hun fant at de ulike mønstrene var påvirket av mødrenes sensitivitet og tilgjengelighet overfor barnets behov, slik dette var blitt observert gjennom hjemmebesøk i løpet av det første halvannet år (Ainsworth, 1979).

Jeg vil kort presentere sammenhengene hun fant.

Barn som ble kategorisert til å ha **trygg tilknytning (B)** hadde erfart at mødrene deres var tilgjengelige for det, og hadde oppmerksomheten sin rettet mot det. Mødrene hadde gjennomgående svært positivt og støttende på barnets initiativ. Det å erfare sensitiv omsorg over tid gir barnet mulighet til å balansere avhengighet, nærhet og autonomi fleksibelt, og til å gi uttrykk for sine følelsesmessige behov (Anke, 2007).

Barn som ble kategorisert til å ha **utrygg tilknytning - unnvikende (A)** hadde erfart at moren deres mer eller mindre konsekvent var utilgjengelig. Mødrene hadde gjennomgående avvist barnets signaler for tilknytningsbehov. Barnet hadde erfart at når

det økte sine signaler for tilknytningsbehov, så ble omsorgsgiver enda mer utilgjengelig for det. Barn som erfarer slik avvising over tid vil, for å redusere angst og sikre seg omsorg, reagere med å undertrykke sine tilknytningsbehov og sine emosjonelle behov (Anke, 2007).

Barn som ble kategorisert til å ha **utrygg tilknytning - ambivalent (C)** hadde erfart at moren deres noen ganger var tilgjengelig overfor dets behov og andre ganger ikke. Mødrene hadde gjennomgående svart vekslende og inkonsistent i sin oppmerksomhet på barnets initiativ. Barn som erfarer en slik uforutsigbar omsorg opplever det som truende. Barnet reagerer med å øke sitt følelsesmessige engasjement overfor omsorgsgiver, for å sikre tilgjengelighet og redusere angst (Anke, 2007).

Senere har forskning innen tilknytningsteori påvist et fjerde tilknytningsmønster, benevnt som desorganisert tilknytning (Kvello, 2008).

Ved den desorganiserte tilknytning (D), har barnet erfart at foreldrene det søker trygghet hos ofte er en kilde for angst og utrygghet og upredikerbarhet. Barnet befinner seg i en uløsbar situasjon og vil veksle skarpt og uforutsigbart mellom unnvikelse og ambivalens. Flere undersøkelser har funnet at et desorganisert tilknytningsmønster forekommer relativt sjeldent blant vanlige barn, men ofte hos barnevernsbarn (Kvello, 2008).

3.2.2 Betydning av tilknytningsmønstre ved plassering i barnevernets regi

Når barn blir plassert i fosterhjem, vil de ha med seg sine tilknytningsmønstre og strategier. I møte med nye omsorgspersoner trenger barn med utrygge tilknytningsmønstre i meget større grad enn andre barn, godt kvalifiserte omsorgspersoner som er sensitive overfor barnets behov. Å hjelpe utrygt tilknyttede barn til en trygg utvikling er en stor utfordring både for fosterforeldre og adoptivforeldre. Deres sensitivitet i utøvelsen av omsorgen overfor barnet vil påvirke barnets mulighet for vekst og god utvikling (Schofield & Beek, 2006)

3.3. Forskning

Det er i dag bred enighet om at tidligere omsorgserfaringer utgjør henholdsvis beskyttelse og risiko for den videre utviklingen, men også om at de ikke utgjør en

skjebne (Werner & Smith, 1992). Senere sensitiv omsorg kan bidra til endring i tilknytningsmønstre.

Shofield & Beek (2006) har gjennom sin forskning på tilknytning og fosterbarn utviklet et rammeverk for å forstå den innflytelse tidlige erfaringer har for utvikling av tilknytningsmønstre, og for hvordan senere omsorgserfaringer kan modifisere disse mønstrene, og hjelpe barnet til å modifisere sine negative indre arbeidsmodeller av seg selv og andre. Schofield & Beek (2006) fremholder at når barn blir skilt fra sine omsorgssviktende foreldre og plasseres i fosterhjem, er fosterforeldrenes viktigste oppgave å hjelpe barnet til å erfare dem som en trygg base. De setter opp fem omsorgsdimensjoner som vesentlige i dette arbeidet. De tar utgangspunkt i de fire foreldreatferdene som Ainsworth (1979) fant hadde sammenheng med at barnet hadde et trygt tilknytningsmønster: å være tilgjengelig, å respondere sensitivt, å gi samarbeidsinnstilt omsorg, og å akseptere barnet. Fordi Shofield & Beek (2006) adresserer seg til fosterhjem og adopsjon, la de til en femte dimensjon, å fremme medlemskap i familien.

Shofield & Beek (2006) fremholder at det å hjelpe barnet til å oppleve fosterforeldre som en trygg base krever mer enn et vanlig foreldreskap. Foster/adoptivforeldre trenger å være det hun betegner som terapeutiske foreldre, hvor den sentrale oppgave er å hjelpe barnet til å endre sine grunnleggende, implisitte antagelser om seg selv og andre (ibid). For å oppnå dette må omsorgsgiverne møte barnet på måter som viser barnet både implisitt og eksplisitt at de er til å stole på, at foster- og adoptivforeldre både fysisk og følelsesmessig er tilgjengelige og sensitive for barnets behov (ibid.). Gjentatte erfaringer med å bli sett og bekreftet vil hjelpe barnet til å våge å stole på andre, og dermed til å våge å relatere seg og til å våge å utforske. Over tid vil dette kunne bygge opp barnets selvtillit, og gi det erfaring av tilhørighet og kompetanse (ibid.).

En annen viktig dimensjon i relasjonen mellom barnet og omsorgspersoner, er hvordan omsorgspersonene knytter seg til barnet. Omsorgsgivers tilknytning til barnet, benevnt som "bonding", viser til hvilke måter omsorgsgiver forplikter seg, involverer seg, viser ansvar og utøver kjærlighet overfor barnet (Shofield & Beek, 2006).

Dozier & Lindhiem (2006) har i sin forskning på fosterbarn og fosterforeldre funnet at stort sett knytter fosterforeldre seg til barnet på en stabil måte at de opplever *commitment* – emosjonell tilknytning – og forpliktelser overfor barnet. De har videre funnet at når dette ikke skjer, og barnet opplever fosterforeldres utstrekning og inkludering som sviktende eller variabel, har det negative konsekvenser for barnet tilsvarende hva sviktende omsorg fra biologiske foreldre kan ha. Barnet kan få vansker med selvregulering, og en økt mulighet for å utvikle både emosjonelle og atferdsmessige problemer (ibid).

Dozier & Lindhiem (2006) fant at det ikke bare var forhold ved fosterforeldres egen tilknytningshistorie som hadde betydning for om de følte *commitment* overfor barnet. Hvor mange fosterbarn de hadde hatt spilte også inn. De fant at fosterforeldre som hadde hatt mange fosterbarn var mindre forpliktet overfor sitt nåværende fosterbarn enn de som hadde oppfostret færre barn. En annen viktig predikator for fosterforeldres forpliktelse, er funnet å være barnets alder ved plassering (Howe, Shemmings & Feast, 2001). Dozier & Lindhiem (2006) fant at fosterforeldre som fikk relativt eldre førskolebarn, viste en mindre forpliktelse enn fosterforeldre som fikk relativt yngre førskolebarn. Dozier & Lindhiem (2006) konkluderer med at fostermødres nivå av *commitment*/ forpliktelse overfor sine fosterbarn predikerer grad av permanens i adopsjoner og fosterhjems plassering. Dette igjen indikerer viktigheten av et barnevern som er i stand til å styrke omsorgsgivers evne til å inngå i en forpliktende omsorg overfor barnet.

Hvordan omsorgsgiver møter og tolker hendelser i omgivelsene blir sterkt påvirket av egne subjektive vurderinger, ressurser og muligheter. En annen viktig dimensjon er derfor hvordan omsorgsgiver opplever stress og hvilke mestringsferdigheter som tas i bruk i møte med små og store utfordringer i hverdagen. Dette har innvirkning på foreldreferdighetene og dermed også ivaretagelsen av barnet.

Mestring er en pågående og kompleks interaksjon mellom individ og miljø (Gjærum,1998). Har man opplevd gjentatte mestringserfaringer vil det styrke forventningene om ny mestring, og det å oppleve mestringerfaring på ett område vil øke sannsynligheten for at man vil mestre i lignende situasjoner. Man kan derfor si at opplevd mestring gjør at det skapes en positiv spiral av mestringsforventninger som

igjen styrker utholdenheten når nye problemer dukker opp (ibid.). Hvis man gjentatte ganger mislykkes i sin mestring utvikles en negativ spiral, som vil øke sannsynligheten for å mislykkes i neste omgang.

Når man ikke opplever mestring mobiliseres krefter både kognitivt og atferdsmessig for å redusere de ytre og indre krav som oppleves som belastende (ibid.). For å mestre må personen ha både mestringsressurser og mestringsstrategier. Mestringsressurser er de personlighetstrekk og ressurser individet innehar i møte med utfordringer og stressede situasjoner. For familier er noen av de viktigste mestringsressursene ivaretagelse av hverandre som enkeltindivid ved emosjonell og praktisk støtte. En annen mestringsressurs er åpenhet og å kunne ta imot sosial støtte fra omgivelsene (Gjærum 1998). Hvordan omsorgsgiver oppfatter og aksepterer barnet og ikke minst egen mestring i forhold til barnets velvære, er også viktige faktorer for å inngå i et godt samspill for å ivareta barnet (ibid.). Familiers mestringsstrategier er den handlingen og den atferden som tas i bruk når stressede forhold oppstår, enten med fokus på det emosjonelle eller det praktiske (Gjærum, 1998). De finnes både gode og dårlige mestringsstrategier for å løse eller redusere problemene og det emosjonelle ubehaget. Hva familier opplever som problemer er ulikt. Det viktige er at hver familie tar i bruk de mestringsstrategier som oppleves som nyttige og effektive for dem selv.

Sommerschild (1998) beskriver i sin mestringsmodell tre ulike familietyper: de godt mestrende, de potensielt godt mestrende og de varig svakt mestrende. Selv om Sommerschild tar utgangspunkt i mestring hos familier som får et funksjonshemmet barn, er inndelingen relevant også for tilknytningsteorien ved å omhandle prosesser som spiller inn for relasjonskvaliteten. Gruppen de godt mestrende var kjennetegnet ved å klare seg bra ved egne krefter og ved den hjelpen de selv skaffet til veie (ibid.). De bar preg av både å ha et godt samspill innad i familien og med omgivelsene og hjelpeapparater. De viste også en fleksibilitet og oppfinnsomhet når det gjaldt å finne løsninger til praktiske problemer. Den andre gruppen de potensielt godt mestrende var ute av balanse, men kunne med hjelp og støtte komme i en mestrende posisjon (ibid.). Den siste gruppen ble vurdert å trenge omfattende hjelp da de var preget av dyptgripende psykiske og sosiale problemer både hos barn og voksne (ibid.).

3.4. Forskning på adopsjon

Forskning om adopsjon dekker egentlig to felt (Backe-Hansen, 2000). Det ene feltet er utenlandsadopterte barn, unge og unge voksne. Det andre er adopsjon som barnverntiltak, som jeg vil fokusere på videre. Det meste av forskningen på temaet fosterbarns adopsjon er gjort ved å sammenligne grupper av barn. Noen undersøkelser har sammenlignet adoptivbarn med barn i vanlige familier, andre har sammenlignet adoptivbarn og fosterbarn (ibid.). Atter andre undersøkelser har sammenlignet barn som har blitt flyttet til adoptivforeldre eller fosterforeldre, med et søsken som har blitt boende med sin biologiske familie under marginale omsorgsforhold.

Utfallsmålene har i all hovedsak vært på barnets fysiske, kognitive og emosjonelle status. Noen undersøkelser har vært longitudinelle, og hatt mål på dette både før og etter plassering.

En av de mest anerkjente og refererte undersøkelsene er gjort av Bohman & Sigvardsson (1980). Deres forskning bygger på materiale fra seks hundre barn som var født på midten av femtitallet, og som alle var planlagt adoptert. Imidlertid ble bare en fjerdedel faktisk adoptert (ibid.). Noe over en tredjedel ble tilbakeført til biologisk familie, de øvrige ble plassert i fosterhjem. De fosterhjemsplasserte var barn som i utgangspunktet ble vurdert som vanskelige å adoptere, dels fordi de var relativt eldre, dels fordi noen av dem hadde ulike typer funksjonshemminger. Barna ble fulgt over 15 år. Funnene viste at det gikk bedre med barna som ble adoptert enn med barna som ble fosterhjemsplassert. Videre at det gikk bedre med adoptivbarna enn med barna som ble tilbakeført til sin familie. Funnene viste videre at funksjonsnivået endret seg over tid (ibid.)

Ved 15 års alder viste adoptivbarna det samme utviklingsnivå som kontrollgruppen. Blant fosterbarna og de tilbakeførte barn var sosial misstilpasning tre ganger hyppigere enn blant adoptivbarna og kontrollgruppen. Den samme tendensen ble funnet i forhold til skolekarakterer. Mens adoptivbarna lå på omtrent det samme karakternivå som kontrollgruppen, lå fosterbarna og de tilbakeførte barna betydelig lavere (Bohman & Sigvardson, 1980).

Forskjellen mellom adoptivbarna og fosterbarna ble i all hovedsak forklart med at

fosterbarnas omsorgssituasjon bar preg av usikkerhet og utrygghet forårsaket av fosterforeldrenes uklare status. Forskjellen mellom adoptivbarna og de tilbakeførte barna blei hovedsak forklart med at adoptivforeldrene var særlig ressurssterke både personlig, sosialt og økonomisk og kunne derfor tilby barna bedre livsbetingelser (Bohman & Sigvardson,1980).

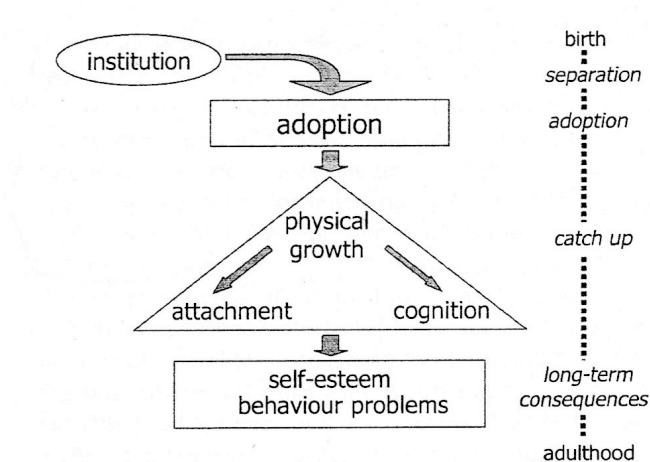
På slutten av syttitallet fant Tizard (1977 referert i Schaffer 2003, s.85) i en longitudinell studie at adoptivbarna klarte seg bedre enn de hjemmeboende barna både intellektuelt, skolemessig, atferdsmessig, og når det gjaldt følelsesmessige problemer. Tizard (ibid) sammenlignet barn som hadde tilbrakt sine første leveår på institusjon og som senere enten ble tilbakeført til familien eller adoptert bort. Da barna ble testet i to års alderen, var de identiske med hensyn til intellektuell kapasitet. Ved 4 _ års alder hadde barna som var tilbakeført en middels intelligenskvotient på 100, mens de adopterte barna hadde en intelligenskvotient på 115 (ibid.). Også atferdsmessig fungerte de barna som bodde med sine biologiske mødre dårligere enn de adopterte. De hadde problemer med sengevæting, raserianfall, frykt og angst, var mer klengete og hadde mer problemer med konsentrasjon enn de adopterte barna. Tilsvarende funn ble gjort ved åtte års alderen. Ulikhetene mellom barna kunne forklares med ulikheter mellom de biologiske mødrene og adoptivmødrene. Funnene viser at adoptivforeldrene investerte mer tid og følelser i sine barn enn de biologiske mødrene. Adoptivforeldrene tilbrakte mer fritid med barna, leste oftere høyt for dem, ga dem jevnt over rikere opplevelser (ibid). Adoptivforeldrene hadde og mer ressurser i form av hjelp og støtte fra familie og venner enn de biologiske mødrene.

På åtti og nittitallet ble det gjennomført flere oppfølgingsstudier av rumenske barnehjemsbarn som ble adoptert til utlandet. Barna hadde hatt svært dårlige oppvekstvilkår og den fysiske, psykiske og den kognitive utviklingen ble gjennomgående vurdert som skadet. De overordnete funnene fra studiene var at barna som ble adoptert fikk en bedre funksjon på alle sentrale utviklingsmål enn barna som forble i institusjonene (Vorria, et al., 2006). Ulikhetene mellom barna som ble adoptert og som forble i institusjon var større jo yngre barna var ved adopsjonstidspunktet.

Rutter (1998) fant i all hovedsak det samme. Hans utgangspunkt var 111 adopterte rumenske barnehjemsbarn, som var i alderen 6- 24 måneder når de ble adoptert. Barna

ble sammenlignet med 50 britiske barn som ble adoptert inn i britiske familier ved 6 måneders alder samt en kontrollgruppe av barn som bodde med sine biologiske familier. Ved 4 års alder viste de yngste rumenske barna, og de som var adoptert ved 6 måneders alder normal skåre og hadde dermed normal funksjon på linje med sine britiske barn. Også de eldste barna viste god utvikling (ibid).

Også en stor meta- undersøkelse konkluderte med at adopsjon er et effektivt tiltak for å fremme utvikling (Van Ijzendoorn og Juffer, 2006). Studien inkluderte 270 studier av 230.000 adopterte og ikke adopterte barn med sine foreldre som ble testet ut fra en ”catch up model” som vist under i figur 1.

Figure 1 A catch-up model of adoption

Undersøkelsen omfattet både utenlands og innenlands adopsjoner. Hovedkonklusjonen var at adopsjon er en effektiv intervensjon som fører til at adopterte barn i stor grad tar igjen utviklingen, og at de for en stor del er bedre fungerende på alle områder, enn de som ble igjen (ibid.). Undersøkelsen viste videre at alder ved adopsjon har betydning. Adopsjon før fylte 12 måneder, var assosiert med større grad av innhenting. Spesielt gjaldt dette for høyde, opplevelse av tilhørighet og skoleprestasjoner (ibid.). Internasjonale adopsjoner hadde omtrent samme innhenting som nasjonale adopsjoner.

Van Ijzendoorn & Juffer (2006) hevder at både nasjonale og internasjonale adopsjoner kan rettferdiggjøres på etisk grunnlag, hvis andre løsninger ikke er tilgjengelige.

Mennesket er adaptert til å adoptere og adopsjon demonstrere tilpasningsevnen i barns utvikling (ibid.)

Rawels (1980 i Van Ijzendoorn & Juffer 2006, s.1238) hevder at når man skal ta etiske hensyn i forhold til menneskelige rettigheter i samfunnet, så er det vesentlige å beskytte det svakeste ledd.

En dansk metastudie fra 2008 viser lignende hovedfunn som Ijzendoorn & Juffer (Nygaard Christoffersen, Hammen, Raft Andersen, & Jeldtoft, 2008). Studien gjennomgikk undersøkelser er fra perioden 1977 til 2006, i hovedsak fra vestlige land spredd over verdensdelene, Australia, Europa og USA. Grovt sett viser den danske meta- studien (ibid.) at adopterte barn får en bedre utvikling enn barn som har bodd i institusjon eller vokst opp i fosterhjem. Undersøkelsen viser at de adopterte innhenter det tapte med hensyn til fysiske og kognitiv utvikling. De har bedre selvtillit og mindre problemer i forhold til psykisk helse, atferdsproblemer og klarer seg jevnt over bedre enn sine jevnaldrende barn som har bodd på institusjon eller vokst opp i fosterhjem Når det gjelder innlæring og skoleprestasjoner ser man den samme utviklingen. De adopterte barna har mindre innlæringsvansker, det er færre som må ta skoleår om igjen og, de klarer seg bedre i ferdighetstester som for eksempel IQ tester. (Nygaard Christoffersen et al., 2008).

Også en litt annen studie – kartleggingsstudiet ”Slik fosterforeldre ser det” av Havik (2007), er relevant som teoretisk bakgrunnsinformasjon. Det har å gjøre med adopsjons- motivasjon. Formålet med undersøkelsen til Havik var å få frem kunnskap om hvordan fosterforeldre mener barnevernet utfører sitt arbeid overfor dem og fosterbarnet. Studiet er omfattende og dekker alle forhold i fosterhjemsarbeid, fosterfamilien, fosterbarnet, samvær og kontakt med biologiske foreldre, kontakt med barneverntjenesten og rollen som fosterforeldre og relasjon mellom de ulike aktørene. For denne studien er det viktig å fokusere på relasjon mellom de ulike aktører, da det er her temaet adopsjon blir satt fokus på.

I kartleggingsstudiet (2007) blir fosterforeldre spurt om hvorvidt de har vurdert å adoptere sitt fosterbarn. En av fem har vurdert å adoptere sine fosterbarn, men bare en

av ti har vurdert det alvorlig. Havik (2007) hevder at det å ha vurdert adopsjon blir påvirket av forhold både hos fosterforeldrene og barna (ibid.). For eksempel vil fosterforeldre som ikke har egne barn oftere enn andre fosterforeldre vurdere å adoptere sitt fosterbarn (ibid.). I dette studiet fant man at en av to fosterforeldre som ikke har egne barn har vurdert adopsjon, mot en av seks av de øvrige (ibid.). Havik (2007) hevder at det er særlig to forhold ved barnet som er avgjørende for om fosterforeldre velger å adoptere sitt fosterbarn. Det ene er barnets alder ved plassering i fosterhjemmet, det andre er hvor lenge barnet har bodd der (ibid.). Man fant at hvis barnet er under ett år ved plassering har en av to fosterforeldre vurdert adopsjon og nesten halvparten av dem alvorlig (ibid.). Er barnet over ni år, har nesten ingen vurdert adopsjon. Det andre man fant av betydning var barnets problemomfang og spesielt ved oppstarten av plasseringen (ibid.). Det tredje forhold som har betydning for om fosterforeldre har vurdert adopsjon er hvis plasseringen er et hjelpetiltak og om barnet har hyppige samvær. Da har fosterforeldre sjeldent vurdert adopsjon. Havik (2007) fant og at den belastningen fosterforeldre opplevde ved samvær har ingen betydning for om fosterforeldre vurderer adopsjon. Hun hevder derfor at adopsjon ikke blir brukt som et middel til å fjerne de belastninger fosterforeldre opplever er knyttet til samvær mellom barnet og foreldrene (Havik, 2007).

3.5 Sammenfatning

Teorien om barns tilknytning og undersøkelser innenfor denne tradisjonen indikerer at det er viktig for barn hvordan foreldre og nære omsorgspersoner oppfører seg for deres grunnleggende tillit og relasjonskvalitet. Forsking på adopterte barn tyder på at man, særlig viss adopsjon skjer tidlig, styrker den gjensidige tilknytningen foreldre- barn. Det gagnar barna på lang sikt. Foreldremotivasjonen for adopsjon er sterkest når barna det er tale om, er små.

4.0 METODE

I dette kapitlet gjør jeg rede for den metodiske problemstillingen. Første del av kapitlet består i hovedsak i å knytte studien til kjente, generelle metodiske problemstillinger mens jeg i andre delen går mer konkret inn på hvordan jeg gikk metodisk til verks.

4.1 De to hovedtilnærmingene

Innen forskning er det to ulike metoder, kvantitative og kvalitative metoder. Kvantitativ forskning fokuserer på det å teste ut hypoteser om sammenhenger mellom fenomener, mens kvalitativ forskning genererer hypoteser som egner seg for slik testing (Ryen, 2002). Forenklet kan det sies at den kvantitative metode gir talldata, mens den kvalitative gir tekstdata (Holter og Kalleberg, 2004). I følge Widerberg (2001) handler kvalitet om karakteren eller egenskapene hos noe, mens kvantitet er mengden av denne karakteren eller disse egenskapene. Kvalitativ forskning har derfor som formål å klargjøre et fenomens karakter eller egenskap, og kvantitativ forskning fastslår mengden av det samme. Kvalitativ forskning er med andre ord (mer) innholdssøkende, mens kvantitativ forskning er (mer) innholdsstyrt.

Kvantitativ forskning bygger opprinnelig på det positivistiske paradigmet som søker å fremskaffe sikker og objektiv kunnskap om verden gjennom empirisk forskning. Analysearbeidet forgår etter at datainnsamlingen er gjennomført. Data analyseres innenfor gitte rammer og kvantifiseres gjennom tall. Presisjon og oversikt er fremtredende trekk ved kvantitative analyser, og muligheten til å behandle store mengder data kan gi muligheten for å belyse og vurdere sammenhenger som gjelder omfattende samfunnsforhold. Det har blitt fremholdt som en svakhet ved metoden, at tolkningen av analyseresultatene kan være preget av liten innsikt i de forhold som blir studert. Konklusjonene kan dermed bli overflatiske og undersøkelsene preget av mangel på fantasi, kreativitet og originalitet (Holter og Kalleberg, 2004).

Kvalitativ forskning bygger på det konstruksjonistiske paradigmet, som tar utgangspunkt i at individet opplever og konstruerer sin egen subjektive livsverden ut fra erfaringer, personlighet og sosiale interaksjoner. Det kvalitative analysearbeidet foregår parallelt med innsamlingen av data og det sentrale er at erfaringer fra feltarbeidet inngår mer som en del av selve tolkningsarbeidet (Holter og Kalleberg, 2004). Tolkningen er rettet inn mot en mer

generell innsikt i og forståelse av de fenomenene som skal studeres. En vanske ved den kvalitative metoden er at et stort datamateriale, vil true forskerens mulighet for å sikre oversikt over materialet. Det blir derfor ofte viktig å begrense materialet. Kvalitativ forskning gir inngående kunnskap om noen fenomen, men ikke nødvendigvis en innsikt hvordan fenomenene henger sammen med ulike samfunnsforhold (ibid.).

Hvilken metode som er den beste har vært tema for mange og lange diskusjoner. Det synes imidlertid nå å være en samstemthet om at det er bruk for begge. Fog (2004) hevder at ingen av de to metodene er bedre enn den andre og at ingen av dem er mer vitenskapelig enn den andre. Valget er ikke av prinsipiell karakter, men av strategisk. Spørsmålet er hvilken av metodene som er den mest fruktbare ut fra den konkrete problemstillingen man skal undersøke og frembringe kunnskap om (Holter & Kalleberg, 2004). Metodene er i et komplementært heller enn i et konkurrerende forhold til hverandre og den ene metoden utelukker ikke den andre (ibid.).

Det er ikke uvanlig å ta i bruk både kvalitativ og kvantitativ metode for å få ny kunnskap. For å belyse min problemstilling kunne jeg for eksempel kombinere kvantitativ og kvalitativ metode. Jeg kunne begynne med et kvantitativt prosjekt, for så å trekke et kvalitativt utvalg for å få dypere kunnskap om utvalgte sammenhenger som var blitt påvist gjennom de kvantitative analysene. Omvendt kunne jeg begynne med et kvalitativt prosjekt, for så kvantitativt å teste ut eventuelle sammenhenger mellom fenomener som fremkom i den kvalitative analysen. Atter en annen måte kunne være å gjennomføre to undersøkelser som er separate under hele forskningsprosessen. Forskningsmetodene vil da ha lik status. I følge Ryen (2002) kan forskeren óg lage to studier som integreres i hverandre enten gjennom selve datainnsamlingen eller i det avsluttende analysearbeidet. Å ta i bruk både kvalitativ og kvantitativ metode kalles for Mixed methods research og refereres ofte til som det tredje forskningsparadigme (Johnson, Onwuegbuzie & Turner, 2007).

Min studie hadde som utgangspunkt og mål å få kunnskap om tanker og refleksjoner som adoptivforeldre har gjort seg, knyttet til det å adoptere fosterbarnet sitt. Jeg ville belyse prosessen i forkant av adopsjonen, hvordan selve adopsjonsprosessen ble opplevd, hvordan de i ettertid har reflektert og hvordan livet ble i forhold til hva de hadde forventet. Jeg mener at disse problemstillingene ville bli best belyst gjennom kvalitative intervju.

Kvalitativ forskning åpner for variasjoner, mangfold og kompleksitet (Widerberg, 2001). Forskeren må forstå og håndtere forskjellige mennesker og forskjellige situasjoner. Den enkelte forskningsrelasjonen og forskningskonteksten vil alltid være unik. Ved å utforske disse og redegjøre for oss selv, legger vi ikke bare grunnlaget for våre kunnskapskrav, men óg et grunnlag for kunnskapsutvikling (ibid.).

Formålet med det kvalitative forskningsintervju er å forstå sider ved intervjupersonens situasjon, overveielser og opplevelser fra personens eget perspektiv. En vanlig kritikk er at funnene ikke er generaliserbare. I min undersøkelse er det åpenbart at de ikke er det. Jeg har intervjuet 4 adoptivforeldrepar. Mine funn kan derfor ikke generaliseres. De antyder likevel noen fellestrekk i enkeltopplevelser og vil dermed kunne gi grunnlag for senere større forskningsinnsats.

4.2 Det kvalitative forskningsintervju

Et kvalitativt forskningsintervju er en spesiell type konversasjon eller samtale som blir brukt av forskere for å utforske informantens erfaringer og deres tolkninger, følelser og refleksjoner (Hatch, 2002). Kvale hevder at til forskjell fra den hverdagslige samtalen er forskningsintervjuet en faglig konversasjon med struktur og hensikt (2004). I et forskningsintervju må intervjueren derfor ha en metodisk bevissthet rundt spørreformen og rundt fokusering på dynamikken i interaksjonen som oppstår mellom intervjuer og den intervjuede (Kvale, 2004). Det kvalitative intervjuets fortrinn er dets åpenhet, hvor intervjuet forløper som en samtale, men som samtidig er karakterisert ved spesielle spørreteknikker og metoder. Kvale hevder at ”det finnes ingen standardmetode eller regler for en intervjuundersøkelse basert på ustandardiserte, kvalitative intervjuer. Det er imidlertid standardiserte metodevalg for de ulike stadiene i undersøkelsen” (Kvale, 2004).

Det finnes ulike intervjuformer. Intervjuene kan være individuelle intervju eller gruppeintervju. De kan være strukturerte eller semistrukturerte. Det mest vanlige er å bruke semistrukturerte intervjuer hvor temaet er forhåndsbestemt. Intervjuer har planlagt en rekkefølge for temaområder og utdypinger, men viser samtidig en åpenhet for ”sidetema”. Et semistrukturert intervju kjennetegnes ved i utgangspunktet åpne spørsmål. Denne type intervju gir informantene mulighet til å velge ut hva de vil svare

på og til selv å reflektere rundt svarene. Intervjuer stiller ofte oppfølgingsspørsmål som gradvis blir mer konkrete inntil han har fått den informasjon som er ønskelig ut fra undersøkelsens kunnskapsinteresse. Å gjennomføre et godt kvalitativt forskningsintervju forutsetter at intervjuer har kjennskap til og interesse for intervjuets tema og for intervjuets personlige interaksjon (Kvale, 2004).

I planleggingen av forskningsintervjuet er det derfor viktig at intervjuer stiller seg selv spørsmålene "hva" og "hvorfor" før man spør "hvordan" (Kvale, 2004).

Hva - spørsmålet henviser til betydningen av at forskeren har forhåndskunnskap om temaet han ønsker å belyse. Kunnskap om temaet er nødvendig for å kunne stille relevante spørsmål, fange opp nyanser i svarene som blir gitt, og for å kunne følge opp med nye spørsmål der det oppstår uklarheter. Forhåndskunnskap gjør det videre lettere for forskeren å vurdere om det er generert ny kunnskap om et fenomen. Holter & Kalleberg (2004) hevder at det vi faktisk registrer og gjøre bruk av i en undersøkelse er bare en liten del av en sosial virkelighet. De hevder at feltet som studeres eksisterer uavhengig av den enkelte forsker og at det er forskeren sitt erfaringsmateriale, hvordan han tar grep om det, sammen med en styrende interesse som danner styrende spørsmål. På den måten kontrollerer forskeren undersøkelsen.

Hvorfor-spørsmålet skal klargjøre formålet med studien. Adoptivforeldrene jeg har intervjuet har bred kunnskap om det å ivareta et barnevernsbarn som med tiden ble deres adoptivbarn. Det er derfor jeg har valgt å intervju dem. Det var ønsket om å få kunnskap om deres erfaringer, refleksjoner, utfordringer og dilemmaer knyttet til det å adoptere fosterbarnet som var mitt mål med studien. Samtidig ønsket jeg å få vite om de opplevde at det å endre status, fra å være fosterforeldre til å bli adoptivforeldre, utgjør forskjeller og eventuelt hvilke forskjeller.

Hvordan- spørsmålet omhandler det å innhente nok kunnskap, og om at intervjuene blir gjennomført og analysert på måter som gjør at jeg får tak i den kunnskapen jeg søker. Litteraturen har bidratt til å gi meg den innsikt som er nødvendig for å gjennomføre et kvalitativt intervju. Kvale (2004) hevder at det ikke finnes standardmetode eller regler for intervjuundersøkelser basert på ustandardiserte, kvalitative intervjuer. Det finnes imidlertid standardiserte metodevalg for de ulike

stadiene i undersøkelsen (ibid.). Dette er kjernen, og slik jeg ser det, avgjørende for hvilken kunnskap som kan produseres. Jeg opplever selv at økt kunnskap om forskning generelt og ikke minst om hvordan man som forsker er med på å påvirke forskningsprosjektet, har vært nødvendig for å bli mer bevisst på hvilken rolle jeg selv hadde i intervjusituasjonene. Hvor mye jeg evnet å skape god kontakt mellom meg og informantene og å ha trygghet i intervjusituasjonen, vil og påvirke og være avgjørende for den kunnskap som produseres. Å være godt forberedt i forhold til både teori og tema ivaretok min egen trygghet i intervjusituasjonen.

4.3 Forforståelse

Det å fortolke meningsinnholdet i en teks kalles innen humanvitenskapen hermeneutikk (Gilje & Grimen, 1993). Hermeneutikk betyr å tolke, oversette, tydeliggjøre, klargjøre, forklare og si (Widerberg, 2001). Hermeneutikken innehar et sett med teorier som omhandler prosessen å fortolke en tekst og å skape en mening ved den. Sentralt i hermeneutikken er den hermeneutiske sirkel. Det vil si at delene forstås og fortolkes ut fra helheten, og helheten forstås og fortolkes ut fra delene. Fortolkningslæreren er ryggraden i den hermeneutiske analysemodellen.

Min egen forforståelse for temaet bygger på erfaring med veiledning av fosterhjem og generelt med arbeid i barneverntjenestens førstelinjetjeneste. Min praktiske erfaring har gitt meg kunnskap om familier som velger å ivareta barn som det offentlige har overtatt omsorgen for. Det har og lært meg om utfordringene og kompleksiteten ved å leve i krysningpunktet mellom det private og offentlige og samtidig gi barna en oppvekst preget av normalitet, god tilknytning og utviklingsstøtte.

Litteraturen jeg har lest har gitt meg økt kunnskap om temaene tilknytning, fosterbarn og adopsjon. Litteraturen har åpnet opp for ny forståelse – i en hermeneutisk sirkeldreining – og gitt meg et bedre grunnlag for refleksjon. Den har gitt meg et bedre grunnlag for å planlegge gjennomføre og analysere intervjuene.

Samtidig kan for mye forhåndskunnskap stenge for ny kunnskap fordi man da allerede vet og ikke er tilstrekkelig åpen for nye innspill og forklaringer på fenomen. I hermeneutisk forstand kan den nye delkunnskapen bli plassert i en helhet som kanskje ikke er hvor den best hører hjemme.

Mine spørsmål var styrende og det måtte jeg være meg bevisst. Et poeng med kvalitativ forskning er at man er åpen for det uventede og gir rom for at det blir artikulert (Widerberg, 2001). En utfordring i intervjusituasjonen har vært å stille med åpent sinn og ikke la mitt eget teoretiske bakteppe og holdninger stenge for nye momenter, innfallsvinkler og kunnskap på feltet.

4.4. Etikk, utvalg og rekruttering

All samfunnsforskning bygger på etiske normer og regler. Etiske refleksjoner og hensyn skal gå som en rød tråd gjennom hele forskningsprosessen. Lov om personregister av 9. juni 1978 gir normer og regler som sikter mot å verne om forsøkspersoners integritet.

Kvale (2004) fremholder tre etiske regler for forskning på mennesker; det informerte samtykke, konfidensialitet og konsekvenser. Disse reglene er i tråd med lov om personregister. Et informert samtykke bygger på at informanten blir gitt opplysninger om undersøkelsens overordnede mål, hovedtrekkene i prosjektplanen og om mulige fordeler og ulemper ved å delta (ibid.). Det er viktig å drøfte med informantene om mulige negative konsekvenser av deltakelsen. Samtykket skal være frivillig og informantene skal opplyses om at hun / han kan la være å svare på spørsmål og også om ar hun/ han når som helst kan trekke seg fra deltakelse. Konfidensialitet skal sikre innsyn i informantenes personlige forhold, i den grad det er viktig å verne om den (ibid.).

Forut for kontakt med mine informanter ble det sendt meldeskjema til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD).

Etter at NSD hadde godkjent prosjektet, kontaktet jeg den kommunale barneverntjenesten pr telefon. Jeg informerte om målsettingen og innholdet i prosjektet og spurte om de kunne være behjelpelige med å sende ut skriftlig informasjon til mulige informanter. Det vil si til tidligere fosterforeldre som nå var adoptivforeldre. Det var mange kontorer som ikke hadde erfaring med adopsjon. Kontorene som hadde aktuelle kandidater sendte jeg et brev til. Brevet inneholdt informasjon om formålet med min undersøkelse, om metoden jeg har valgt å bruke og kort om informantene jeg hadde ønske om å komme i kontakt med. Vedlagt var et brev for videresending til adoptivforeldre, med en samtykkeerklæring som ga et samtykke til å bli kontaktet.

Brevet til adopsjonsforeldrene ga informasjon om prosjektets overordnede mål og om det planlagte intervjuet. Det ga videre informasjon om at deltagelse var helt frivillig, og om at alt datamaterialet ville bli anonymisert og bli behandlet konfidensielt. På denne måten ivaretok jeg kravene om informert samtykke og konfidensialitet. Samtykkeerklæringen skulle adoptivforeldrene sende i retur til meg, hvis de hadde ønske om å delta. Min kontakt med informantene før intervjuet var en telefon for å avtale tid og sted for intervjuet.

Jeg hadde i utgangspunktet ønsket å intervju seks adoptivforeldre. Dette viste seg at det ikke var mulig å få til. En årsak til dette er at det er svært få fosterbarnsadoptsjoner i Norge. En annen årsak er at de få som adopterer ikke lengre har kontakt med barneverntjenestene, og at barneverntjenestenes hukommelse generelt er kort på grunn av store utskiftninger av ansatte. Utvalget mitt ble derfor fire adoptivforeldrepar

I utgangspunktet var kriteriet for deltakelse, at adopsjon hadde funnet sted etter år 2000. Det viste seg å være umulig å holde fast ved dette kriteriet. For to av mine fire par hadde adopsjonen funnet sted før tusenårsskiftet. Dette er en metodisk svakhet, da det å huske så langt tilbake kan være svært vanskelig. Minnet kan bli sterkt farget av hva som senere har skjedd. Imidlertid syntes det ikke å være vanskelig for informantene å fremkalle fortiden på en tilsynelatende levende måte. Utvalget mitt består av adoptivforeldrepar uten egne barn. Alle parene var godt voksne da de ble fosterforeldre og alle hadde utdanning enten fra høyskole eller yrkesfaglig skole.

4.5 Intervjuguide; tematisering

Syv stadier i forskningsprosessen med å innhente intervjudata er: tematisering, planlegging, intervjuing, transkribering, analysering, verifisering og rapportering (Kvale 2004). Jeg vil følgende forklare og beskrive fremgangsmåten i min studie etter disse stadiene, først tematiseringen. Med tematisering menes hvordan forskeren organiserer emnene som skal være med i intervjuguiden og rekkefølge de ulike teamene skal komme i. Intervjuguiden kan være en grovkisse av de emnene som skal dekkes, eller mer detaljert med spørsmålsformuleringer (Kvale, 2004). Jeg valgte å utforme min intervjuguide i tre tema med underspørsmål. Temaene var i all hovedsak konsentrert om foreldrerollen i lys av det delte foreldreskap som fosterforeldreskapet innebærer, og det

hele foreldreskapet som adoptivforeldreskapet innebærer. Jeg har vært opptatt av tiden før adopsjonen, prosessen med å få adoptere og livet i familien etter adopsjonen. Prosessen med å finne hvilke tema som var sentrale for min problemstilling, var mer tidkrevende enn jeg i utgangspunktet hadde forventet. I begynnelsen hadde jeg mange tema og tenkte at jeg måtte få vite mest mulig om adoptivforeldrenes tanker og vurderinger om hvert enkelt tema. Jeg arbeidet mye med presisering av temaene og tenker i ettertid at det har hjulpet meg til å få tak i kjernen av problemstillingen jeg ønsket kunnskap om og gitt meg en retning på tankearbeidet omkring temaet fosterbarnsadopsjon.

Uansett intervjuets form er det viktig å ha fokus på og kunnskap om interaksjonen mellom intervjupersonen og intervjuer. Individuelle intervjuer vil variere etter innhold for eksempel om forsker søker faktakunnskap, menings/holdningskunnskap, fortellinger eller livshistorier (Kvale, 2004).

4.6 Planlegging og forberedelse

For å teste ut intervjuguiden, og samtidig bli trygg i intervjusituasjonen, intervjuet jeg et par fosterforeldre som i mange år hadde hatt et ønske om å adoptere sitt eget fosterbarn. Ved å gjennomføre et prøveintervju erfarte jeg viktigheten av aktivt å invitere begge intervjupersonene inn i samtalen. Viktigheten av dette ble og diskutert i forkant av prøveintervjuet, da den ene var mer vant med å føre ordet mer enn den andre. Å få frem begge informantenes synspunkter har vært en utfordring gjennom hele intervjuprosessen i samtlige intervjuer.

En vanlig kritikk av intervjustudier er at funnene ikke er generaliserbare etter som de involverer få personer (Kvale 2004). Det er mest vanlig å operere med ca 8-10 informanter, går man utover det vil man lett bli overveldet av datamengden når man kommer til analysearbeidet av dette materialet. Noen ganger kan man få for lite data. Dette kan skje hvis informantene viser seg ikke å ha den kompetanse, kunnskap som forskeren etterspør. Datamaterialet kan da bli så spinkelt at analyse og tolkning vanskelig kan gi mening. I min studie fant jeg at informantene hadde den kunnskapen som skulle til for å belyse min problemstilling.

4.7 Gjennomføring av intervjuene

Informantene i mitt materiale bodde geografisk svært spredt. Jeg hadde derfor ikke tilgjengelig nøytrale lokaler å gjennomføre intervjuene i. Samtidig hadde samtlige informanter ønske om at jeg skulle komme hjem til dem, og vi ble derfor enige om at de selv skulle tilrettelegge for at vi fikk den ro som skulle til for å gjennomføre intervjuene på en god måte. Det å foreta intervjuene i informantenes hjem så ikke jeg på som noe problem da jeg er vant med en slik setting fra mitt arbeide. I ettertid ser jeg imidlertid at det ble en utfordring, spesielt der vi ble avbrutt av barn som trengte praktisk hjelp. Avbruddene ble imidlertid løst ved at vi tok en pause i intervjuet.

Før selve intervjuet startet informerte jeg om selve intervjusituasjonen og at jeg ønsket å ta intervjuet opp på bånd. Jeg ba også om å få skriftlig samtykke på at de, etter å ha fått den muntlige informasjonen, samtykket i å bli intervjuet. Samtlige samtykket til dette. I utgangspunktet hadde jeg tenkt å notere i tillegg til å ta intervjuene opp på bånd, men jeg fant fort ut at det ble forstyrrende for mitt fokus på det som ble sagt. Etter intervjuene noterte jeg mine egne betraktninger om hvordan jeg synes intervjuene hadde foreløpt, og om hvordan jeg som intervjuer håndterte og opplevde intervjusituasjonen.

Selve intervjuet er en levende prosess hvor i prinsippet alt kan skje, hevder Fog (2004). Det er to eller flere personer som deltar i en prosess hvor de gjør inntrykk på hverandre og hvor forståelsen er et felles anliggende. Prinsipielt forhandles det om hvordan tingene kan og skal forstås, hevder hun (ibid.). Å gjennomføre et godt intervju krever kompetanse både når det gjelder forskningstemaet, og når det gjelder menneskelig samhandling. Kvale (2004) presiserer viktigheten av å ha kunnskap om at samtalen i et forskningsintervju ikke er en gjensidig form for interaksjon mellom likeverdige. Intervjueren definerer situasjonen, presenterer samtaleemnet og styrer intervjuet gjennom å stille utdypende spørsmål.

Jeg var alltid godt forberedt til hvert intervju, både med hensyn til teori og det praktiske. Intervjuguiden var inndelt i tema og inneholdt hovedspørsmål med noen mer detaljerte underspørsmål. Mine spørsmål omhandlet sensitive tema og jeg følte det derfor ble viktig at informantene fikk snakket ferdig om temaene jeg åpnet opp for. Jeg var aktivt lyttende, bekreftet med øyekontakt, nikket og ga svært ofte det oppmuntrende ordet ja.

Aktiv lytting er viktig både innenfor den fenomenologiske og hermeneutiske tilnærmingen. Kvale (2004) hevder at det fenomenologiske idealet er å lytte på en fordomsfri måte, og å la de intervjuede fritt beskrive sine egne erfaringer uten å forstyrre med intervju spørsmål og de forutantakelser disse måtte innebære. Og at den hermeneutiske tilnærmingen medfører en tolkende lytting til det mangfoldet av betydninger som ligger i intervju personens uttalelser, med særlig vekt på muligheten for stadig omtolkninger innenfor intervjuets hermeneutiske sirkel (ibid.). Jeg opplever nok at jeg selv i for liten grad var opptatt av om jeg oppfattet informantenes uttalelser og meninger slik de selv hadde ment de skulle oppfattes. I noen sekvenser i intervjuet kunne fortolningsbevisstheten vært sterkere. Noen tema fikk trolig en litt for stor plass i forhold til målsettingen med intervjuene. Under selve intervjuet var jeg likevel bevisst på min egne rolle som intervjuer og på at det var mitt ansvar å styre samtalen. For eksempel så måtte jeg i alle intervjuene, på grunn av praktiske og tidmessige årsaker stoppe opp og formidle at jeg nå gjerne ville gå over til et nytt tema. Ved at jeg var tydelig på skifte av tema, så ble det naturlige overganger og informantene ble dermed, slik jeg vurderer det, ivaretatt. En slik styring mener jeg også var nødvendig for å klare å holde fokus på formålet med intervjuet. Hatch (2002) legger vekt på muligheter intervju situasjonen har for forskerens egen læringsprosess som en mulighet til å sjekke ut om han har truffet med de tema som har vært fokusert på. Etter hvert intervju spurte jeg de intervjuede om det var noen tema de hadde vært opptatt av som jeg ikke hadde vært innom. Alle formidlet at de hadde fått kommet frem med det de mente var viktig å formidle om temaene.

4.8 Transkribering

Transkripsjon innebærer oversetting fra muntlig språk som har sine egne regler, til et skriftlig språk som har helt andre regler (Kvale, 2004). Transkripsjonen gir dermed en stivnet utgave av samtalen. Kvale (2004) fremholder derfor at noen sann eller objektiv oversettelse fra det muntlige til det skriftlige ikke eksisterer. Det viktigste er hva som er nyttig for kunnskapsinteressen. Jeg transkriberte intervjuene selv, noe som ga meg nærhet til materialet og en begynnende oversikt. Under transkriberingen ble jeg oppmerksom på hvor omfattende analysearbeidet kom til å bli. Jeg valgte å transkribere ord for ord. Hvert intervju ble transkribert og anonymisert. I noen tilfeller har jeg utelatt informasjon, da dette var informasjon som lett kunne identifisere informantene. Transkriberingen er i følge Kvale (2004) en begynnelse på analysearbeidet, noe jeg i

stor grad opplevde. Under transkripsjonen er det ikke lenger en gjensidig interaksjon, det er forskeren som har monopol på forståelsen av materialet (Fog, 2004).

4.9 Tolkning og analysering; de tre tolkningsnivåene

Tolkning handler om å gi mening til data. Datamaterialet mitt består av båndopptak og utskrifter av disse båndopptakene. For å gi mening til data er det viktig å være bevisst hvilket forskningsparadigme man som forsker tilhører. Det konstruksjonistiske paradigmet forholder seg til at det er ulike måter å forske på, og ulike forståelser av et fenomen. Intervju som metode er mye brukt i dette paradigmet. Paradigmets ontologiske utgangspunkt er at det er mulig å konstruere flere virkeligheter. Det legger vekt på tolkningens betydning og den hermeneutiske tankegangen er fremtredende. Det er gjennom dialogen at det skapes en ny virkelighet. All forståelse bygger på, eller forutsetter, en eller annen form for forforståelse. Det vil si de briller eller den referanseramme, den teori som vi betrakter et fenomen gjennom (Widerberg, 2001). Dette viser at vi er deler av det vi studerer og at vi bringer med oss vårt eget tankegods, våre egne erfaringer og våre egne holdninger.

Analyse av kvalitative data innebærer alltid å redusere datamengden. Når selve analysearbeidet startet leste jeg først gjennom hvert enkelt intervju i sin helhet. Dette gav meg et helhetsinntrykk av informasjonen som fremkom i intervjuene. Intervjuguiden min var i utgangspunktet inndelt i tema som jeg i stor grad fulgte gjennom første del av analysearbeidet. Temaene hjalp meg i prosessen med å finne kategorier og dermed få en dypere forståelse av utsagnene for deretter å finne spesifikke mønstre.

I presentasjonen av mine funn har jeg valgt å trekke frem både likheter og ulikheter i erfaringer og opplevelser. Hvor likheter kommer frem har jeg valgt å beskrive disse og trekke ut noen sitater som er dekkende for det samtlige formidlet. Hvor ulikheter fremkommer, har jeg noen ganger valgt å fremheve det ved å bruke sitat.

Analysearbeidet har og som utgangspunkt det Kvale (2004) definerer som hermeneutisk meningsfortolkning. Denne har tre fortolkningsnivå, selvforståelse, kritisk forståelse basert på sunn fornuft og teoretisk forståelse.

Tolkningsnivået *selvforståelse* handler om informantens selvforståelse. Det viktige på dette tolkningsnivået er at forskeren får frem det informantene selv oppfatter som meninger med sine uttalelser. For å ivareta informantenes selvforståelse, har jeg valgt å gjengi sentrale illustrerende uttalelser og beskrivelser ordrett. Bruk av sitater sikrer også presise beskrivelser av det informanten ønsker å formidle.

Tolkningsnivået *kritisk forståelse basert på sunn fornuft* handler om det som er allment fornuftige tolkninger. Det vil si at forskeren utvider rammene for forståelse med selv å innta et kritisk syn på informantenes uttalelser. Forskeren går dermed fra en beskrivende tolkning til en mer analytisk tolkning av innholdet.

Det tredje tolkningsnivået *teoretisk forståelse* handler om å ta i bruk tidligere og annen forskningsteori for å tolke utsagnene. Her reflekterer forskeren over relevant teori og trekker den inn i tolkningen av utsagnene.

4.10 Reliabilitet, validitet og generaliserbarhet

I all type forskning, både kvalitativ og kvantitativ, må man vurdere funnenes reliabilitet, validitet og generaliserbarhet. Reliabilitet viser til hvor pålitelig resultatene er mens validitet henviser til hvorvidt studien undersøker det den er ment å skulle undersøke (Kvale, 2004). Med generaliserbarhet menes om de funnene forskeren kommer frem til kan si noe generelt om andre lignende situasjoner.

Enkelte kvalitative forskere avviser begrepene reliabilitet, validitet og generalisering. De oppfatter begrepene som undertrykkende, positivistiske begreper som hindrer kreativitet og frigjørende kvalitativ forskning (Kvale, 2004). Noen forskere, som Lincoln og Guba (1985 referert i Kvale 2004, s.159) har tatt i bruk vanlige språkuttrykk for å diskutere forskningsfunnenes sannhetsverdi, språkuttrykk, termer, begrep som troverdighet, tilforlathet, sikkerhet og bekreftbarhet (Kvale, 2004). I mitt materiale bruker jeg imidlertid de tradisjonelle begrepene som jeg opplever som relevante.

Reliabilitet

Med reliabilitet menes at forskningsfunnene er pålitelige. Reliabilitet (Kvale, 2004) omhandler også måten en undersøkelse er gjennomført på. I det kvalitative

forskningsintervju er forskeren selv forskningsverktøyet. Intervjuet blir her måleinstrumentet. Hvordan intervjueren får frem informasjon er vesentlig. Målet er å få frem informasjon som er til å stole på, som mest mulig presist uttrykker det som fremkommer av informasjon i intervjuet.

Det å sikre høy reliabiliteten må gå som en rød tråd gjennom hele forskningsprosessen. Stiller intervjuene ledende spørsmål, eller blir det gjort feil under transkripsjonen, er det viktig å oppdage dette. Dette var utfordringene for meg i prosessen frem mot å lage gode spørsmål. Min nærhet til feltet var viktig å være bevisst på, så jeg ikke ubevisst søkte svar som støttet mine antagelser. Høy reliabilitet i intervjufunnene er viktig for å motvirke vilkårlig subjektivitet (Kvale, 2004). Samtidig er det en utfordring at for sterk fokusering på reliabilitet kan stenge for kreativ tenkning og variasjon (ibid.). En måte jeg prøvde å sikre høy reliabilitet på, var å ta intervjuene opp på bånd.

Validitet

Med validitet menes om man faktisk forsker på det fenomen man mener å forske på. I kvalitativ forskning blir det forskerens eget kritiske syn på sitt arbeid som skal være med på å sikre validiteten av det kvalitativt forskningsintervjuet. Det skal være en overensstemmelse mellom forskerens tolkning av intervjuteksten og informantens personlige forståelse. Det må og legges vekt på at denne samme standarden følges gjennom hele forskningsprosjektet og i presentasjonen av funnene (Lillejord & Søreide, 2003). Forskeren må kontinuerlig kontrollere sitt eget arbeid. Forskeren må eksplisitt uttrykke sitt perspektiv, og i følge Kvale (2004) ha et kritisk syn på det som studeres, på sine tolkninger og på hvilke metoder for kontroll han bruker for å unngå feiltolkninger. Det dreier seg altså om min undersøkelse kan si noe om refleksjoner, tanker og erfaringer hos fosterforeldre som har adoptert fosterbarnet sitt, om jeg kan stole på at den kunnskap som kommer frem om fosterforeldrenes refleksjoner tanker og erfaringer er holdbar.

For å sikre høy validitet og sikre at jeg har forstått de utsagn, kunne jeg bedt mine informanter om å lese gjennom transkripsjonen. Dette valgte jeg ikke å gjøre.

De tre analysenivåene jeg har tatt i bruk bidrar sannsynligvis til å sjekke validiteten i tolkningen av intervjuene, vil jeg hevde. Informantenes selvforståelse kan belyse mangfoldet i virkelighetskonstruksjoner. En kritisk forståelse basert på sunn fornuft vil kunne være med å skille uttalelser som er mest relevante ved å se på mønstre og sammenhenge i materialet. Ved å trekke inn ulike teoretiske perspektiver vil det også kunne bidra til å gi undersøkelsen en større tyngde og relevans.

Generaliserbarhet

Når man velger kvalitativt forskningsintervju blir det viktig å fokusere på generaliserbarhet. Å generalisere vil si funn som er gjort i en situasjon blir sagt/hevdet å være gyldig i andre situasjoner. Det vil si at et utvalg av en populasjon er gyldig i hele populasjonen. Å generalisere ut fra et datamateriale betyr å trekke konklusjonene fra de funnene og overføre dem i andre situasjoner.

Det kan deles inn i tre typer av generalisering: naturalistisk, statistisk og analytisk (Kvale, 2004). Naturalistisk generalisering baserer seg på personlig erfaring. Generaliseringen kan være implisitt ved at den bygger på stilltiende kunnskap om hvordan ting henger sammen. Den kan uttrykkes i ord og dermed bli eksplisitt (ibid.). Typisk foretas generaliseringer ut fra utvalg som vurderes som representativ for hele populasjonen. En statistisk generalisering er formell og eksplisitt og uttrykkes med sannsynlighetskoeffisienter (Kvale, 2004) En analytisk generalisering innebærer at funn fra en studie kan brukes til å gi antagelser om hva som kan skje i en lignende situasjon. Antagelsene er basert på en analyse av likhetene og forskjellene mellom de to situasjonene (Kvale, 2004).

Shoefield (1990, i Kvale, 2004, s.163) har foreslått at generaliseringen kan ha tre ulike formål. Det ene er å få frem forskning som presenterer det typiske og det vanlige, beskrevet som *det som er*. Det andre er å presentere det som *kan være*. Her er generaliseringsmålet det som *ikke er*. Det tredje er å finne det ideelle og eksepsjonelle, det som *kunne være*.

Mitt materiale består av fire intervjuer som kan gi antakelser om hva som vil skje i andre lignende situasjoner. Den generaliseringsmåten jeg tar i bruk er derfor den analytiske generaliseringsmåten. Problemstilling og framgangsmåte innebærer at mine funn ikke kan generaliseres i tradisjonell forstand, det er selvsagt ikke mulig å slutte fra et utvalg på fire par til en samlet populasjon. Men derimot er det rimelig å anta at intervjuene har en generell informasjonsverdi på den måten at senere studier vil kunne nyttiggjøre seg av funnene som en kilde til en bred forståelse av fenomenet adopsjon hos fosterforeldre.

5.0 RESULTATER

I dette kapitlet presenterer jeg dataene. Dette utgjør det første av de tre tolkningsnivåene i Kvaales inndeling – selvforståelsen.

5.1 Presentasjon av utvalg

De fire parene mitt utvalg består av, er alle adoptivforeldre, men opplever seg selv som foreldre. I denne analysen benevnes derfor informantene som par - foreldrepar. Hvert par ble intervjuet samlet. Til sammen har parene adoptert fem fosterbarn, som i dag er i alderen 7 – 22 år. To av barna har bodd hos sine foreldre fra de var nyfødt, henholdsvis syv og ni dager gamle. Et barn var _ år da det kom til familien, ett barn var tre år og ett barn var fem år. Ingen par hadde felles biologiske barn, men i en av familiene var det et barn fra et tidligere forhold, og en av familiene var det allerede et adoptivbarn. Samtlige par hadde vært gift i mange år før de ble fosterforeldre.

5.2 Adopsjon - tanker og refleksjoner før adopsjon

Denne seksjonen handler om hvilke tanker og refleksjoner fosterforeldrene gjorde før de adopterte barnet. Deres refleksjoner er preget av at det tok mange år fra beslutningen om adopsjon ble tatt, til den ble en realitet. At det tok mange år før adopsjonen ble et faktum beskriver alle som en belastning. For et par tok det 10 år.

Samtlige foreldrepar, uavhengig av alder på barnet ved plassering, fortalte om en følelse av forpliktelse og om et ønske om å ivareta det for livet. De formidlet at barna nærmest umiddelbart ble en del av livene deres som et familiemedlem som de hadde følt behov for å beskytte.

Et par hadde diskutert loven og barnets beste og foreldrenes rettigheter til barnet. Den ene sa;

Det har vært en oppfatning, at man skal styrke [de biologiske] foreldrene for det er alltid best. Så langt som det over hodet går, så skal man sette inn støtet der. For det har man en oppfattelse av at det er det beste for barnet. Det er jeg litt uenig i. For jeg mener at man ser det ganske tidlig at det ikke går

Den andre sa:

Jeg mener at man skal ikke gi [de biologiske] foreldrene så mange sjanser og prøve så veldig ut. Samfunnet burde være mer kritisk, at hvis det i en familie har vært plassert, en, ja kanskje to fosterbarn tidligere, så skulle man sagt at for dette barnet det går ikke. Så kan det barnet frigjøres for adopsjon tidligere.

For et par hadde adopsjon vært en forutsetning og utgangspunktet for å bli fosterforeldre. Et par hadde følt en frustrasjon over barneverntjenesten sin sendrektighet. De fortalte at de etter hvert hadde blitt usikker på om adopsjon kom til å skje:

Hun var jo elsket av oss, hun var en del av familien. Hva om det skulle skje noe med oss, hva med henne? Vi ville ikke at hun skulle være noe offentlig ansvar.

Den andre mente:

For hvis hun hadde kommet hit for å være her en ubestemt periode, og det var som fosterbarn og sånn, så hadde jeg vært mer forsiktig med å involvere meg sånn følelsesmessig, fordi det ville vært et veldig tap den dagen hun forsvant.

Et par hadde følt at de ikke kunne legge for mye press på barneverntjenesten, for da kunne de bli upopulære og muligens ville det ta enda lenger tid før de fikk anledning til å adoptere. De hadde følt en fortvilelse over ikke å kunne gjøre noe selv, og over å være prisgitt barneverntjenestens prioriteringer. Et par hadde tenkt at årsaken til at barneverntjenesten ikke hadde prioritert adopsjon, var fordi barnet allerede var sikret, og viste en god utvikling. Hun fortalte at hun hadde følt det som en trussel ikke å få adoptere barnet:

Jeg var jo også innstilt på at han skulle komme hit og jeg skulle knytte meg til ham, men jeg likte ikke at det tok sånn tid. Tenk om han måtte flytte? Det hadde jeg ikke holdt ut. Jeg følte det som en trussel.

Samtlige adoptivforeldre hadde snakket om, diskutert og reflektert over det å adoptere dette spesielle barnet. De fortalte at adopsjon hadde blitt viktigere og viktigere jo lengre barnet hadde vært hos dem. De formidlet også følelsen av at jo lengre barna ble hos dem, jo mer ble de en del av dem og livene deres. Etter hvert ble det også nesten umulig

å tenke seg at barna skulle måtte flytte fra dem. Adopsjon ble derfor enda mer viktig, ikke minst fordi alle, både barna og fosterforeldrene, da ville få en ekstra trygghet i relasjonen. Med det mente de at barna skulle slippe å tvile på sin tilhørighet, og at de selv som foreldre kunne senke skuldrene å være sikker på at barna forble hos dem:

Vi følte at når de skulle være her så pass lenge så ble de en del av oss. Vi klarer ikke å skille de fra oss og si at sånn er det bare. Vi så det som naturlig at her kunne de få være alltid.

Alle formidlet et ønske om og var opptatt av at barna ikke skulle føle seg annerledes. De formidlet tanker som at hvis barnet var adoptert, så ville det ikke oppleve annerledeshet. For eksempel så nevnte en mor at det var sårt å tenke på at hvis de ikke fikk adoptere barnet, så ville det kanskje oppleve å komme opp i situasjoner hvor det følte seg annerledes fordi var et fosterbarn. Hun trakk frem det at barnet ikke hadde samme etternavn som resten av familien som et eksempel.

Samtlige uttrykte et ønske om å adoptere barnet for å gi det en familie for livet:

Jeg tenkte at du ville jo adoptere fordi du ville at han skulle være vår unge fullt ut og på en måte arverettslig og i forhold til besøk. Du ville ikke ha innblanding, du ville ikke ha en jobb, du ville ikke fortsette jobben din med å ta deg av den og den ungen, men du ville ha din egen unge som en del av familien.

5.3 Det å bli fosterforeldre

Å bestemme seg for å bli fosterforeldre, var den første beslutningen de sto overfor. På veien mot å bli adoptivforeldre var derfor beslutningen om å bli fosterforeldre. Alle, uten et par, fortalte at deres egentlige ønske og mål var å bli adoptivforeldre. Et foreldrepår fortalte at de ikke hadde tenkt så mye på forhånd. Utgangspunktet deres var at de hadde sett en annonse i en avis om fosterbarn som trengte et hjem. Annonsen rørte noe i dem og den umiddelbare tanken deres var at de ønsket å hjelpe. De bestemte seg for å ta kontakt med fylkeskommunen. To uker senere var de godkjent som fosterforeldre og blitt fosterforeldre for et søskenpar. I ettertid har de tenkt at det er litt

skremmende å tenke tilbake på at det tok så kort tid, og at de som godkjente dem måtte ha hatt en ganske avbalansert innstilling. Men de sa:

Det gikk jo fint, og vi har aldri angret på det valget vi gjorde, ikke ett sekund.

Et av de tre parene hadde prøvd kunstig befruktning uten å lykkes. To andre par hadde over tid tenkt utenlandsadopsjon som en mulighet, men slått det fra seg. Et av disse tre parene formidlet at det for dem aldri hadde vært et alternativ å være fosterforeldre på langtidskontrakt. De sa at de ville gjerne ha et barn, men ikke et fosterbarn. Adopsjon var det eneste alternativet. Likevel ble de fosterforeldre. Det som hadde vært mest avgjørende for at de inngikk en avtale om å bli fosterforeldre, var informasjonen fra barneverntjenesten:

Så kom det samtidig opp at denne moren ikke hadde besøkt barnet mens det var i beredskapshjemmet. De sa at dette ikke kom til å bli noen gjenforening. Vi ble spurt om vi ville være fosterhjem med tanke på adopsjon.

Både hun og han forklarte at det å bli fosterforeldre og det å bli adoptivforeldre er to forskjellige ting. Som han sa det;

Jeg tror at på det tidspunktet du innstiller deg på å være fosterforeldre, og det er det som er, så tror jeg du må, nesten for å beskytte deg selv sånn følelsesmessig. Det er en slags mental innstilling du får, og da er det det som gjelder.

Hun sa:

Jeg sa det før du intervjueren kom, at vi ønsket å få adoptere og derfor så har vi tatt de til oss på en annen måte enn kanskje en fostermor ville gjort.

De formidlet begge at de aldri hadde sett på sitt barn som et fosterbarn.

Parene hadde snakket mye om hva slags fosterbarn de ønsket å ta imot. Et foreldrepar hadde tenkt at de ikke ville bli fosterforeldre for større barn. De tenkte at det ville bli for stort og komplisert. De tenkte at eldre barn allerede har en historie og en tilknytning til sine foreldre, og mest sannsynlig ville få problemer i forhold til tilknytning og tilhørighet hos dem selv. Derfor ville de, hvis de fikk velge, helst ta imot en baby som

de på sikt kunne adoptere. Disse tankene hadde de formidlet til barneverntjenesten, før de ble godkjent som fosterforeldre. De fortalte samtidig at de hadde takket nei til å bli fosterforeldre for et søskenpar, og at det senere hadde vist seg at disse barna var blitt tilbakeført til sine foreldre. De formidlet at de hadde vært lettet over at de ikke hadde blitt utsatt for påkjenningen med å måtte levere fra seg barn de hadde blitt glade i.

Også et annet foreldrepar hadde snakket mye med hverandre om hvilke barn de eventuelt ville komme til få omsorgen for. De formidlet at de hadde hatt sine bekymringer, og at de håper på at de ville få barn et som var friskt med få problemer og vansker. Men de hadde også tenkt og sagt til hverandre at:

Uansett, når andre klarer det, så må jo vi også klare det.

5.4 Å være fosterforeldre i hverdagen

Det å være fosterforeldre innebærer å gi barn som ikke kan bo med sin biologiske familie et hjem hvor det kan få den omsorgen det trenger for optimal vekst og utvikling.

Hvordan ble så hverdagen for disse familiene?

To par hadde hentet fosterbarnet sitt direkte fra klinikken. Begge beskriver overføringene som uproblematisk, og begge forteller om en svært god start med mye kos og en stolthetsfølelse over å få lov til å ta seg av barnet:

Det var nok på lik linje med andre som kom hjem med et nyfødt barn. Jeg liksom følte at jeg gikk helt ut av meg selv den første måneden.

Andre fortalte om utfordringer. Tre par fortalte at det allerede før barnet kom, var planlagt forsterkning i form av at fostermor skulle være hjemme med barnet. Det fjerde foreldreparet ble forsterket fosterhjem etter en tid, og fortsatte så som forsterket fosterhjem i mange, mange år. Det var ulike årsaker til at det ble planlagt og satt inn forsterkning. Et barn var født med en fysisk skade som har krevd mye oppfølging. Et barn er psykisk utviklingshemmet og et barn har diagnosen ADHD. De to eldste, en treåring og femåring bar preg av å ha vokst opp i familier med omsorgssvikt. Foreldrene

fortalt at de hadde vært utrygge, redde, engstelig barn med få berikende opplevelser, og med lite kompetanse på alle livets områder:

Ja, det ble sånn at jeg følte han var som lim på meg. Han var livredd og gjemte seg bak ryggen på meg når det kom folk. Jeg tror det gikk noen måneder før han snudde ryggen til meg. Han kunne heller ikke ta imot trøst. En dag hørte jeg at han ga fra seg en klynkelyd og jeg spurte forsiktig om han ville ha trøst. Jeg hørte klynkelyd igjen. Han hadde gjemt seg bak døren. Jeg gikk bort holdt rundt ham. Det gikk ikke lang tid før jeg igjen hørte klynkelyden. Jeg gikk på samme måten, trøstet og holdt rundt han. Altså, det var så mye som måtte læres.

En annen sa:

Han hadde ikke en sjanse til å være i en barnehage. Han hadde ikke språk og kunne nesten ikke spise.

Alle parene fortalte at de synes de mestret oppgavene og utfordringene på en god måte. Noen av dem hadde kompetanse og erfaring i arbeid med tilsvarende problematikk fra arbeidslivet. Samtlige fortalte også om en stor egeninnsats for å få den rette hjelpen til barna sine. Tre av barna hadde trengt hjelp og oppfølging både hjemme og i barnehage. To av barna hadde senere hatt behov for tett oppfølging i skolen.

Samtlige vurderte sin egen innsats som helt avgjørende for barnas gode utvikling i dag.

En sa:

I flere år så var jeg på skolen mange timer i uken, så jeg jobbet mye for å få den hjelpen.

Samtlige par fortalte om en glede og stolthet over å ha fått anledning til å bli kjent med og ta vare på barna. På spørsmål om hva som hadde gått bedre enn forventet uttrykte en:

Det å klare dette lille kreket. Vi hadde jo ikke ni måneder på oss som andre får. Jeg fikk en uke på meg til forberedelser.

En annen sa:

Ja, når jeg ser tilbake så tenkte jeg aldri på at det var hardt. Jeg synes det var kjekt. Det var vel det jeg opplevde. Jeg nøt, nøt det å være mamma. Jeg synes det var så kjekt.

Et annen sa det slik:

Jeg tenker på alt, når de har vært med på fremføringer på skolen, hvor stolte vi var. Altså hver gang så griner jeg, jeg ser jo bare mitt barn som alle foreldre sikkert gjør.

Hva mente de så hadde vært det mest vanskelige eller utfordrende?

Noen mente at barnas samvær med de biologiske foreldrene hadde vært vanskelig, og at det var dette som hadde vært den største utfordringen. En sa:

Vi som tok oss av ham i hverdagen fikk jo ikke være med ham på samværene. Han ble overlatt helt alene til fremmede mennesker. Han var helt ute av seg når vi fikk han tilbake, han lot seg ikke trøste, han ville ikke spise.

Også et annet par beskriver samvær mellom barnet og biologisk mor som noe av det mest utfordrende. De forteller at det var samvær en gang pr uke i ni måneder, før det ble en endring.

Et par ga uttrykk for at det vanskeligste og meste slitsommer hadde vært: Han sa:

Det aldri å få vite når adopsjonen ville bli.

Hun ga uttrykk for det samme:

Du ville så gjerne ha den saken avklart fordi at det tæret litt på deg at du ikke fikk de papirene i orden.

Et par fortalte om sorgen den dagen de hadde fått vite at barnet ville komme til å være hjelpetrengende resten av livet:

Da følte vi oss veldig alene, det å få vite at hun ville trenge hjelp alltid, det var tungt. Det at så mange dører ble lukket for henne, det var trist å tenke på.

Et annet par formidlet noe av det samme:

Hvis jeg skal si sorger, du kan si på en måte så har jeg vært utrolig bekymret for hans fremtid. På en måte det å ha et barn som er annerledes, det er veldig sårt.”

Denne typen sorgtanker er kan hende ikke spesifikke for foreldre som adopterer..

5.5 Det delte foreldreskapet

Fosterfordres primær oppgave rolle er å ivareta barn på vegne av samfunnet og barnets biologiske familie. Det er et delt foreldreskap mellom fosterforeldre, biologiske foreldre og barneverntjenesten. Per definisjon er det midlertidig. Når det gjelder barneverntjenesten formidler alle de fire parene at det formelle med oppfølging i form av fosterhjembesøk og tilsynsfører hadde vært i orden, men bare en beskriver kontakt med barneverntjenesten som god. Parene formidlet at de i hovedsak hadde klart seg selv og benyttet seg av naturlige hjelpere som familie, venner, helsesøstre, barnehagepersonell, lærere med mer. Noen legger til oppfølging fra PPT og andre hjelpeinstanser i forhold til barnas sykdom og funksjonshemminger. I kontakten med barnehage og skole hadde de hatt en åpenhet om at de har vært både fosterforeldre og adoptivforeldre.

Slik jeg oppfattet foreldrene, så hadde de opplevd at de mestret omsorgsoppgavene på egen hånd, og hvis de trengte hjelp brukte de nettverket sitt. Jeg oppfattet også at de opplevde seg som vanlige familier. Den ene sa:

Vi hadde jo ikke behov for det. Vi spurte dem ikke om råd. Det var mange formelle ting som de var opptatt av om ble riktig. For eksempel barnetrygd og hvilken barnevogn vi skulle ha. De var langt yngre enn oss. Vi var ikke åpne.

Heller ikke når det gjelder det å dele foreldreskapet med barnets biologiske foreldre, har parenes særlige omfattende erfaring. To av foreldreparene hadde aldri opplevd å dele sine foreldreskap med barnas biologiske foreldre. Barna deres hadde aldri hatt samvær

eller kontakt med sine biologiske foreldre, selv om en av dem hadde kontakt med besteforeldre. Det ene av de to parene fortalte at de noen ganger hadde forberedt seg på å møte foreldrene, men at møtene var blitt avlyst. De sa at de aldri ble skuffet over det. Et tredje foreldrepar, hadde et slags type delt foreldreskap, ved at barnet hadde samvær med foreldrene, men de selv hadde aldri møtt dem. Årsaken var at biologisk foreldre ikke skulle vite hvem fosterforeldrene var, i tilfelle adopsjon. Adoptivforeldrene fortalte at samværene hadde vært vanskelige for barnet og dem selv. Barnet var blitt plassert som baby, og hadde samvær med biologiske foreldre det ikke kjente, og tilsynsfører det ikke kjente. Hun sa:

Jeg tror nesten jeg kunne vært villig til å gjøre hva som helst for å få til en bedre orden. For en føler at en har ingenting en skulle ha sagt og så står du der og leverer fra deg barnet ditt. Jeg husker at jeg ble en sånn barnas advokat.

De fikk etter hvert til en orden de synes var god for barnet, med mindre samvær, og en tilsynsfører barnet kjente. Samværet opphørte da barnet ble adoptert i småbarnsalder.

Det siste paret hadde imidlertid erfaring med delt foreldreskap. De fortalte om ukentlige samvær mellom barnet og barnets fosterforeldre og den biologiske moren, frem til moren var blitt fratatt foreldreansvaret. De hadde da søkt om adopsjon, men hadde fått avslag. Etter en rettssak fikk moren tilbake foreldreansvaret. Hun hadde da fått mer orden på livet sitt. Paret fortalte at de i denne vanskelige perioden hadde fått tilbud om psykologhjelp for å klare å stå i det, og at de ennå var takknemlig for den hjelpen de fikk. Biologisk mor hadde så fire besøk i året, men tok sjeldnere og sjeldnere kontakt og etter hvert opphørte samværene. Denne familie hadde mange runder i rettsapparatet. Syv år etter plasseringen fikk barnet, som hadde vært plassert ved fødsel, også samvær med sin biologiske far som han aldri hadde truffet før. De sa:

Selvfølkelig tok vi imot far. Vi er jo ikke umenneskelig, vi måtte jo bare åpne dørene. Vi holdt avstand, men var vennlig. Jeg holdt på å si han fikk tillit til oss.

Da adopsjon endelig ble et faktum inngikk foreldrene en formell avtale med far om samvær. Ordningen fungerte over flere år, men opphørte da far trakk seg fra samværene.

Et foreldrepar fortalte at deres barn, som aldri hadde hatt samvær, hadde oppsøkt sine biologiske foreldre i ungdomstiden. De fortalte at de hadde snakket om at den dagen ville komme:

Vi hadde snakket om at da måtte vi være kloke. Men det kom vel forttere enn det vi hadde trodd. Da kom han og sa at han ville treffe mamma og pappa. Vi bestemte oss for at vi skulle ønske ham lykke til begge to.

Barnet hadde noen få besøk hos sine biologiske foreldre før han besluttet ikke å oppsøke dem mer. Foreldrene aksepterte dette.

5.6 Å være adoptivforeldre - gjør det noen forskjell?

Om det utgjorde noen forskjell å bli adoptivforeldre for barna, var ett av spørsmålene jeg ønsket innsikt i. Et par følte at det ikke utgjorde en forskjell. De formidlet at barna var deres fra den dagen de flyttet inn. I denne familien hadde ikke barna hatt samvær med noen av sine biologiske foreldre, men kontakt med besteforeldre deler av barndommen.

De tre andre parene sier at det gjorde en forskjell. To av dem sa at forskjellen var at etter adopsjonen var ansvaret deres fullt og helt. Et par sa at forskjellen var å slippe innblanding fra barneverntjeneste og biologisk familie. Et par formidlet at det var stort å slippe å ta imot penger for det. Samtlige par fortalte om en glede og ro som senket seg, og om en fantastisk opplevelse den dagen adopsjonen gikk i orden.

De tre parene snakket om en lettelse over at barnet endelig var blitt deres. En understreket at man ikke eier sine barn, men sa adopsjon hadde gitt henne en trygghet og forvisshet om å få være foreldre og ha kontrollen. Hun sa:

Du eier ikke dine barn, men det er sånn det skal være. Han har vært her hos oss hele livet så det er klart at han skal være vår, altså på papirene.

Et foreldrepar formidlet bekymring da de visste at hvis fosterbarnet måtte flytte, ville det påføre begge barna en følelsesmessig belastning. De uttrykte det så sterkt at barna ville bli knust. Dette adoptivparet hadde også hatt tanker om å oppsøke advokat for å få

en fortgang i adopsjonssaken. De formidlet at de i utgangspunktet ikke hadde vært redde for at barnet skulle tilbakeføres, men likevel så hadde de hatt noen tanker om det.

Vi ville skrive testamente, hvor vi ville begunstige han spesielt. Det var ikke noe selvfølge at han ville bo her da. Hva med nettverket og besteforeldre? Så det var mange faktorer i det, så det var ikke bare våre følelser

Det ble og formidlet en usikkerhet, fra den ene av foreldrene om han hadde klart å knytte seg til barnet på en god nok måte. Det hadde vært frustrerende, ikke å vite når adopsjon ville skje. Etter hvert som tiden gikk, lurte han også på og om det i det hele tatt kom til å skje og om han skulle ta sjansen, tørre å bli for glad i barnet. Disse tankene forsvant med at adopsjonene kom i orden:

Vi roet ned situasjon som vi hadde håpet skulle komme. Men det gjør noe med folk å ikke ha trygghet, men jeg håper han ikke har merket noe til det. For jeg føler at min kjærlighet alltid har vært der.

5.7 Barna og adopsjon

Samtlige foreldre mente at det utgjør en forskjell for barna å være adoptert. De forklarte at adopsjon hadde vært viktig fordi de ville at barnet skulle vite helt sikkert at det hørte til hos dem. En sa:

En adopsjon gjør at barna aldri vil måtte tvile på at det er hos dem de skal være uansett hva som skulle skje. For jenten vår så har hun fått ro til å knytte seg til oss.

En annen sa:

Vi har fått hatt henne hele tiden. Tenk hun fikk en rolig og trygg start. Tilknytningen er ikke blitt forstyrret, hun vet at det er her hun hører til. Vi har alltid vært åpne på at hun ikke kommer fra min mage. Hun har bilder og "livsboken" som hun kan se på. Vi har alltid tenkt at når hun ber om det selv, så vil vi ikke stå i veien for at hun skal få ha kontakt med sine foreldre.

Et par fortalte at deres datter, når hun forteller om sin familie så er det dem og deres utvidede familie hun refererer til. Hvis hun ikke hadde vært adoptert tror de ikke hun ville gjort det. De mente dette viser at adopsjon er viktig at hun vet hun hører til hos dem.

Det formidles også at adopsjon er viktig fordi det sikrer barna arv:

Det går på dette med at vi hadde ikke unger. Hvorfor skulle resten av familien arve dette her når vi hadde en som hadde bodd i huset siden hun var liten som kunne gjøre det.

Et foreldrepar som hadde omsorgen for to fosterbarn adopterte først det ene barnet for så å vente i mange år til det andre barnet ble adoptert. De fortalte at det var fagfolk som hadde rådet dem til dette. Men det har også bakgrunn i at barnet hadde en funksjonshemming og var i behov av tett oppfølging på alle livets områder. De formidlet at denne avgjørelsen hadde vært vanskelig og mener i ettertid at de ikke ville gjort det samme igjen.

6.0 ANALYSE

I analysen supplerer jeg selvforståelsen til parene med kritisk forståelse basert på sunn fornuft og teoretisk forståelse, jamfør Kvaales (2004) tre fortolkningsnivåer. Jeg skiller ikke skarpt mellom å prøve å få frem en mer allmenngyldig forståelse og kunnskap og å drøfte funnene i lys av relevant teori, men lar det siste følge ”naturlig” som en forlengelse av noen av momentene. Jeg har valgt å diskutere i hovedtema og vil derfor ikke følge tematiseringen i fremstillingen av mine funn.

Slik jeg forsto samtlige foreldre i denne studien, så hadde de ikke en motivasjon om å bli fosterforeldre. Det de imidlertid hadde en motivasjon for og et sterkt ønske om, var adopsjon. Når de til slutt tok valget med å åpne opp sine hjem for fosterbarna, så var det med en tanke eller ønske om varig å bli barnas foreldre, og om mulig gi barna en familie for livet.

Selv om foreldrene ikke var motivert for å bli fosterforeldre bestemte de seg likevel for å inngå en kontrakt om å bli fosterforeldre. Denne bestemmelsen oppfatter jeg som et strategisk valg, som et middel til å nå målet om å adoptere et barn. Allerede før fosterbarnet ble plassert hos dem, var det forutsatt at det skulle være en langsiktig plassering med sannsynlighet for adopsjon. At to av barna var nyfødte og de andre forholdsvis små uten å ha vært plassert i fosterhjem tidligere, ga dem også et håp om dette. At alle barna var små bidro trolig også til at de lettere kunne oppleve seg som foreldre. Disse fosterbarna, til forskjell fra andre fosterbarn, hadde dermed et særlig godt utgangspunkt om stabilitet og kontinuitet i omsorgen.

Vi vet at mange barn vokser opp i sine fosterhjem som såkalte ”kvasi- adopsjoner” (Sinclair et al., 2005; Triseliotis, 1979; Bunkholdt, 2002; Backe- Hansen, 2002). Planen for plasseringene, både fra barneverntjenesten og fosterforeldrenes side er at barnet skal vokse opp i fosterfamilien. Det foreldrene i denne studien ønsket, var imidlertid adopsjon. I dette skiller de seg fra mange andre fosterforeldre.

Ikke alle som er fosterforeldre, ønsker å bli adoptivforeldre. I en survey (Havik, 2007) blant fosterforeldre var det bare hver tiende fosterforeldre som sa at de hadde alvorlig vurdert adopsjon. Andelen stemmer godt over ens med funn fra England hvor Sinclair et al. (2005) fant at kun 13 % av fosterforeldrene har et ønske om å adoptere sine

fosterbarn. I den norske undersøkelsen var det særlig barnløse fosterforeldre som ønsket å adoptere fosterbarnet sitt. Parene i denne studien hadde ikke egne barn, selv om et par hadde særkullsbarn, og et par hadde et adoptivbarn. Parene kan trolig kategoriseres som å tilhøre gruppen fosterforeldre som Schofield et al. (2000) har benevnt som ”*Family builder*”. Schofield et al.(ibid.) har funnet at fosterfamiliene grovt kunne inndeles i tre grupper. Den ene er altså ”*Family builder*”, der familien ikke har egne barn og ønsker å bygge seg en familie. Den andre ble benevnt som ”*Second family*”, der familien har egne store barn som snart er i ferd med å flytte ut og hvor foreldrene har et ønske om å fortsette et foreldreskap. Den tredje ”*Professionals*”, som er familier som har opparbeidet seg en kompetanse på fosterhjemsarbeide og ser på det å være fosterhjem som en jobbmulighet (Schofield et al., 2000).

Triseliotis (1997) mener at ulike motivasjoner for fosterforeldreskap ikke i seg selv er gode eller dårlige. Det langt viktigste er kapasiteten til å tilpasse seg og respondere på andre menneskers behov, og det aller viktigste er at barnet må være ønsket i seg selv.

I undersøkelsen ” Slik fosterforeldre ser det” (Havik 2007) var fosterforeldre som ønsket å adoptere, i hovedsak fosterforeldre for yngre barn. Parene i min undersøkelse ønsket seg yngre barn og fikk det. At de alle i utgangspunktet ønsket seg et yngre barn er ikke uventet. Jo yngre barnet er ved plassering jo mindre omfattende vansker vil det ha (Havik, 2007). For fosterforeldrene blir det dermed lettere å avhjelpe barnets vansker og samtidig få en opplevelse av mestring i omsorgsutøvelsen. Forskning viser og at yngre barn utvikler raskere tiknytningsbånd til fosterforeldre, som igjen påvirker fosterforeldrenes parathet til å knytte seg til barnet (”bonding”) (Havik, 2007; Ainsworth, 1979; Dozier & Lindhiem, 2006; Schofield & Beek, 2006).

I undersøkelsen ”Slik fosterforeldre ser det” (Havik, 2007) ønsket fosterforeldrene sjeldnere å adoptere hvis barnets problemomfang var stort og det trengte mye forsterkningstiltak. Slik var det ikke i denne studien. Det samtlige foreldrepar ønsket, var å få være en hel familie og at barnet skulle være en del av dem. Mest tydelig kommer det frem hos det ene foreldreparet som opplevde en følelse av ha sviktet sitt funksjonshemmede barn ved å vente med adopsjon, fordi det trengte omfattende hjelp fra hjelpeapparatet. Dette paret viser en sterk tilknytning (”bonding”) og forpliktelse

(”commitment”) tilsvarende det Schofield & Beek (2006) og Dozier & Lindhiem (2006) hevder er viktige faktorer for at barnet skal oppleve tilknytning og føle tilhørighet til fosterforeldrene og familien.

Parene i denne studien kan sammenlignes med den første gruppen ”Family builder” gruppen som videre kjennetegnes ved å vise en uavhengighet i forhold til barneverntjenesten og ved for eksempel å være lite opptatt av økonomi (Schofield et al., 2000). ”Family builder” gruppen kjennetegnes ved at den vil klare seg selv og har ønske om å få være helt vanlige familier (ibid.).

Alle foreldreparene formidlet at allerede ved det første møtet med barnet fikk de en følelsesmessig binding til barnet. Samtlige formidlet at de følte de måtte beskytte barnet sitt. Deres uttalelser om en opplevelse og følelse av at dette var deres barn som de måtte beskytte og verne om, tyder på en umiddelbar ”bonding” og opplevelse av forpliktelse overfor barnet. Dozier & Lindhiem (2006) har vist at fosterforeldrenes opplevelse av ”commitment” overfor fosterbarnet de har fått, virker beskyttende på fosterforholdet. Commitment har både følelsesmessige og ansvarsmessige komponenter. Barna hadde vansker, men innstilling og motivasjon synes å ha virket sterkere enn vissheten om barnas hjelpebehov og om alt det ville komme til å kreve i årene fremover. Foreldrenes opplevelser og væremåter samsvarer med forskning som har vist at, det å inngå i en forpliktende relasjon til barnet, styrker ikke bare relasjon mellom barn og foreldre, men også muligheten for en vellykket langvarig plasseringen og adopsjon (Dozier & Lindhiem, 2006). Jeg mener at samtlige foreldrepar, selv med de belastninger og påkjenninger fosterbarnet og de selv hadde vært utsatt for, hadde knyttet seg til og følelsesmessig investert i barnet. Alle har hatt engstelsen om og forberedt seg på at barnet muligens hadde skade og opparbeidet en ”beredskap for å ta imot det barnet de måtte få”.

Å bli fosterforeldre innebærer å tilrettelegge for og å skape et hjem hvor barn kan få vokse og utvikle seg. Når så hverdagen kom, levde foreldrene sine vanlige liv med små og store utfordringer. Jeg oppfatter at foreldrene ved å bli fosterforeldre endelig fikk de barna de ønsket seg. Deres hovedfokus var å inkludere barna i familien, trygge dem ved å være tilgjengelige for dem, og hjelpe dem til vekst og god utvikling. De følte seg

kompetente i omsorgsutøvelsen overfor barnet, benyttet seg av hjelpere i sitt naturlige nettverk og opererte mer eller mindre som private familier

Holmann (1980) hevder at vellykkede fosterhjems plasseringer kjennetegnes ved at fosterforeldrene har en "inkluderende" heller enn en "ekskluderende" holdning til så vel barnets foreldre som til barnevernet. Samtidig mener han at mer langsiktige plasseringer ofte utvikler seg i mer "ekskluderende" retning, uten at det nødvendigvis medfører at plasseringen mislykkes (ibid).

Brodzinsky (1987) finner i sin forskning over adoptivbarn at både underfokusering og overfokusering på det faktum at barnet er adoptert kan utgjøre en risiko for barnets utvikling. Ved underfokusering blir fakta nærmest benektet og barnet er som et "vanlig barn". Ved overfokusering blir det faktum at barnet er adoptert, gjort til det mest vesentlige ved barnet, og barnet vil føle seg helt ulikt vanlige barn (ibid.). Kirk (1964 referert i Smith & Logan 2004, s. 9) hevder i sin sosiologiske rolleteori at ved å nekte det faktum at man er en adoptivfamilie og å late som man er "akkurat som alle andre familier", skaper adoptivfamilien en serie av rollehandicap, som vil føre til problemer på sikt. Kirk (ibid.) sier, slik Brodzinsky også gjør (1987), at det å anerkjenne det faktum at man ikke er en biologisk familie, vil skape god kommunikasjon og stabilitet i adoptivfamilien. Det vil også øke sjansene for en vellykket plassering.

Parene i denne studien formidlet en åpenhet til det å være familier med adopterte barn. Bare at de stiller opp til intervju tilsier det. En annen måte de viste det på, var ved å informere barnehage og skole om at barnet var adoptert. Informasjonen om at barnet var adoptert ble formidlet i de situasjoner foreldreparene fant det hensiktsmessig samtidig som de mente det ville trygge og beskytte barnet. De foreldreparene som opplevde samvær og kontakt viste en åpenhet til barnas biologiske familie ved å opprettholde kontakt med besteforeldre og ved å inkludere en biologisk far etter adopsjonen. Foreldreparene viser ved dette en aksept av de ulikhetene det å være en familie med adoptivbarn innebærer, slik både Kirk (1964 referert i Smith & Logan 2004, s. 9) og Brodzinsky (1987) trekker frem som viktige faktorer for å lykkes med adopsjonen.

Forskning viser at adoptivbarn, som andre barn, er opptatt av sine røtter (Triseliotis, 1997; Bunkholdt, 2002). Det å vite om sin familiebakgrunn og om hvorfor man ble

adoptert er nyttig for identitetsdannelsen. Identitet er ikke bare knyttet til fortid, men også til nåtid og fremtid, og sier noe om hvem man er blitt (Triseliotis, 1997; Havik, 2004). Identitet er også knyttet til selvfølelse, til det å evaluere seg selv som god eller dårlig, som likt eller mislikt, som verdifull eller verdiløs (Triseliotis, 1997; Havik, 2004; Juffer & Van IJzendoorn, 2007). Å ha god selvfølelse henger nøye sammen med det å ha trygg tilknytning, som også er en beskyttelsesfaktor i seg selv. Juffer & Van IJzendoorn (2007) fant i sin undersøkelse om adoptivbarn og selvfølelse at adoptivbarn når det gjelder selvfølelse ikke skiller seg fra jevnaldrende. I min studie er parene opptatt av at barnet skal vite om sin bakgrunn og samtidig vite at det hører til hos dem. Dette klarer de ved å akseptere og respektere barnets fortid med biologisk familie samtidig som de er den trygge basen barnet trenger for vekst og utvikling.

Når man velger å bli fosterforeldre befinner man seg i et spenningsfelt mellom intimitet og profesjonalitet, og mellom det offentlige og det private (Gjærum, 1998). Fra myndighetenes side ligger forventninger om at fosterforeldre skal mestre å finne en god balanse mellom disse dimensjonene. Samvær illustrerer slike spenningsfelt. En del av fosterforeldreskapet er å tilrettelegge for samvær mellom fosterbarnet og biologiske foreldre. Samtidig er samværene også en påminnelse om at man deler foreldreskapet med barnets biologiske foreldre. Forskning har vist at de aller fleste fosterbarn har samvær (Sinclair, 2005; Havik 2007). I denne studien var det kun to par som hadde erfart at fosterbarnet hadde samvær. I perioder da samværene ikke fungerte inngikk begge parene i forhandlinger på vegne av barnet, ikke for å ekskludere den biologiske familien, men for at barnet skulle oppleve trygghet og forutsigbarhet i samværssituasjonene. Begge parene fikk dette til. Ansvarsfølelsen og forpliktelsen er i tråd med Dozier & Lindhiem (2006) sine funn som hevder at fostermødres grad av ”commitment”/ forpliktelse overfor sine fosterbarn predikerer permanens i adopsjoner og fosterhjems plasseringer. Samtidig er parenes kompetanse og evne til å handle på barnas vegne, illustrerende for Sinclair (2005) sine funn om at fosterbarn ønsker normalitet. Fosterbarna ønsker videre fosterfamilier som aksepterer dem og bakgrunnen deres, og fosterforeldre som tar ansvar for dem og tar avgjørelser på vegne av dem.

Et annet spenningsfelt for fosterforeldreskapet er kontakten med barneverntjenesten. Å være fosterforeldre innebærer å ikke ha fullt og helt myndighet til å bestemme over barnet (Havik & Backe-Hansen, 1998; Havik, 2007). Fosterfamiliene har inngått en

avtale som og er på ubestemt tid og kan sies opp både av det offentlige og av dem selv. Avtalen kan endres uten at fosterforeldrene har partsrettigheter. Kun ett av de fire foreldreparene i studien opplevde kontakten med barneverntjenesten som god. De tre andre foreldreparene opplevde, slik jeg forsto det, kontakten med barneverntjenesten som underordnet og noe som de måtte forholde seg til i kraft at de var fosterhjem. Et av disse tre parene formidlet at de nok hadde vært lite åpne overfor barneverntjenesten. Det er likevel min vurdering at samtlige mestret balansen i dette spenningsfeltet på en god måte, til tross for de mange frustrasjoner forbundet med at det tok mange år før adopsjonene.

Forskning har vist at fosterforeldrenes utrygge status kan medvirke til å svekke fosterbarnas følelse av tilhørighet og å skape utrygghet (Bohman & Sigvardson, 1980; Triseliotis, 2002; Dozier & Lindhiem, 2006; Schofield & Beek, 2006). Samtlige foreldrepar i denne studien formidler at de før adopsjonen var usikker og engstelige. Tiden gikk og ingenting skjedde i forholdt til adopsjonssaken. Noen av dem formidlet at de opplevde ikke å ha kontroll over sin egen familiesituasjon. Vi vet at opplevelse av å ha kontroll over eget liv reduserer sårbarhet og styrker muligheten for å utvikle gode mestringsstrategier (Gjærum, 1998).

Parene i denne studien kan sammenlignes med gruppen de godt mestrende familiene i Sommerschild (1998) sin mestringsmodell. De hadde alle i mer eller mindre grad opplevd belastninger og usikkerhet ved å leve i uvisse om sin egen status som foreldre for barnet. På tross av dette hadde de tatt i bruk både mestringsressurser og mestringsstrategier som reduserte følelsen av ubehag overfor det uløste problemet med å få adoptert. De opplevde god mestring i hverdagen, ivaretok barna og levde som vanlige familier. Ordningen i England, som vi omtalte i kap 2.2.3 om "Special guardianship" som oppnevner fosterforeldre som verger for barnet for å sikre stabilitet rundt plasseringen, kunne i denne sammenhengen trygget parene i rollen som fosterforeldre (Monck, et al., 2003; Lindsey, 2004; Bendiksen, 2007).

Vellykkede fosterhjems plasseringer kjennetegnes ved fosterforeldre som opplever å ha en god relasjon til barnet, at barnet får den hjelp det trenger og at barnet trives i fosterhjemmet (Howe, 1998; Sinclair et al., 2005). Opplever fosterforeldre dette, øker sannsynligheten for at plasseringen vil vare. I denne studien synes samtlige par å

oppleve at alle disse bra forholdene var tilstede. De opplevde at de ganske fort var blitt barnas trygge base. Med unntak av de som ble plassert som babyer, hadde barna slik jeg fatter, utrygg tilknytning. Kunnskap om fosterbarn som flyttes fra sine omsorgssviktende foreldre og plasseres i fosterhjem, viser at den viktigste oppgaven til fosterforeldrene er å hjelpe barnet til å erfare trygg base (Dozier & Lindhiem, 2006). Forskning viser også at når barn har utrygg tilknytning, så er det viktig at barnet får erfare foreldre som er gjennomgående positive og støttende til dets initiativ (Schofield & Beek, 2006). Gjennom parenes opplevelser og beskrivelser av sin hverdag, mener jeg de har gitt barna slike omsorgsbetingelser.

Samtlige foreldrepar mener det utgjør en forskjell at de har fått adoptere barna sine. Selv om veien til målet om å få adoptere barna var en lang prosess for samtlige par hadde ingen underveis hatt reservasjoner eller betenkeligheter. Motivasjonen for å adoptere var like sterk hele tiden. Når adopsjonen endelig var et faktum forteller de alle om den lettelsen det var endelig "å få det formelle" i orden. Barna hadde da bodd hos dem i årevis og slik foreldrepårene formidler, blitt en del av familien. Forskning viser at jo lengre et barn blir i fosterhjemmet, jo større er sjansen for at det blir adoptert (Howe, 1998; Bohman & Sigvardsson, 1980; Van Ijendoorn & Juffer, 2006). I denne studien var det også slik.

Parene mener adopsjonen har vært viktig for å trygge deres foreldrerolle både følelsesmessig og praktisk. Forskning viser at adoptivforeldre i motsetning til fosterforeldre har en avklart rolle (Bohmann & Sigvardsson, 1980; Backe-Hansen, 2002; Bendiksen, 2007). Som adoptivforeldre har man det fulle og hele ansvaret for barnet i juridisk forstand, mens man som fosterforeldre ikke har partsrettigheter. Adopsjon medfører og at barnet har rett på arv. Parene i denne studien var også opptatt av disse forhold.

Ved å få til adopsjonen mente samtlige at de sikret og trygget barnet og ga både barnet og dem selv en tilhørighet for livet og alltid. Mest av alt vektla foreldrene at adopsjon trygget barnet. Barnet ville nå ha selvfølgelig rettigheter i forhold til dem. De levde i vissheten om at de var ønsket og elsket som de barna de var, og de voksne de ville bli. Fremtidsperspektivet var uendelighet. Foreldrene må sees på som en beskyttelse for at det skal bli så.

7.0 AVSLUTTENDE KOMMENTAR

Jeg har undersøkt erfaringer, tanker og refleksjoner i prosessen mot å adoptere og rundt det å være adoptivforeldre til egne fosterbarn. Teorigjennomgangen tydet på at adopsjon har mange fordeler holdt opp mot alternativene. Og en gjennomgang av praksis i en del andre land viste i noen tilfeller eksempler på praksis som har blitt reversert i retning av mer adopsjon. Et bilde tegnet seg av en pendelveksling mellom adopsjon og styrking av den biologiske familien. De to strategiene liknet motsatser der for mye av det ene gradvis vender pendelen i retningen mot den motsatte strategien. Adopsjon som barnevernstiltak er et særdeles alvorlig inngrep fordi statlig tvangsmakt på dette feltet griper enda sterke inn i borgernes liv enn tradisjonell omsorgsovertagelse. Derfor er det omstridt. Likevel indikerte ikke bare teorigjennomgangen, men også min egen undersøkelse en del klare fortrinn adopsjon kan ha.

Undersøkelsen min av fire foreldrepar gav innblikk i fosterforeldres spenningsfylte hverdag der ikke bare barnas utfordringer i seg selv, men også den offentlige reguleringspolitikken praksis som griper sterkt inn i familienes virke. Foreldrepårene i denne undersøkelsen var forespeilet langtidsplassering med mulighet for adopsjon. For disse familiene tok det mange år. For noen førte det til store følelsesmessig belastninger samtidig som det skapte en utrygghetsfølelse i forhold til det å knytte seg til barnet. Foreldrene hadde en innstilling til og en forpliktelse til barnet. De hadde ikke bare et ønske om å ivareta barnet, men også et sterkt ønske om at barnet skulle tilhøre dem fullt og helt. De uttrykte en følelse av ambivalens mellom på den ene siden ønsket om å knytte seg sterkt emosjonelt til barna samtidig som de opplevde frykt for at tilknytningen deretter skulle bli brutt.

Adopsjonen ga på et vis det fulle forelderskapet som var det disse foreldrene ønsket – og som trolig også var det som var barnas interesse, kan man hevde. Adopsjonen var på et vis å komme i mål eller – bokstavelig talt – å komme hjem slik de ønsket hjemmene sine skulle være for barna deres.

Barnas samvær med de biologiske foreldrene ble opplevd som vanskelig og, ser det ut som, som en ”trussel” mot den nye familien. Adopsjonen ga derfor en rettslig sikkerhet.

Fosterforeldrerollen blir enda vanskeligere og mer komplisert når man kommer i en situasjon hvor man ikke har kontroll og kan bestemme hva som er best for sitt barn.

En konklusjon er at alle foreldreparene mener det utgjør en forskjell å være adoptivforeldre. Det de er mest opptatt av, er at det gir barna tilhørighet og trygghet og, tilføyer jeg, familien en sterkere grad av harmoni.

I undersøkelsen har jeg altså intervjuet fire foreldrepar. Man kan spørre om i hvilken grad det er en svakhet ved undersøkelsen er at jeg kun har intervjuet fire foreldrepar. Jeg er usikker på om det ville ført til et annet bilde med flere informanter. Foreldreparene i undersøkelsen viste seg å være svært ensartet både i sine refleksjoner og erfaringer. Jeg opplever det slik at intervjuene med dem får fram noe viktig om fenomenet adopsjon for fosterforeldre. Samtidig har det vært og er det en premiss for denne typen studier, at det kan være svært vanskelig å få tilgang på informanter. Det er således få undersøkelser som er gjort av denne typen, og jeg håper og tror mitt bidrag kan være med å kaste lys over et skyggelagt felt i barnevernet. For å kunne gjennomføre prosjektet var jeg derfor avhengig av å kunne få informanter i hele landet. Jeg har reist til ulike deler av landet for å få gjennomført de fire intervjuene. Jeg mener undersøkelsen er et bidrag man kan bygge videre på i forståelsen av barnevernet.

Mitt valg av tema og spørsmålene i intervjuguiden har vært preget mitt eget ståsted og min egen forforståelse. Det å ha slik nærhet til feltet jeg ønsker å få kunnskap om, kan stenge for ny og viktig informasjon og kunnskap. Jeg har prøvd å være meg bevisst på dette. I teorigjennomgangen har det for så vidt ikke representert et problem, siden jeg naturligvis har referert den litteraturen som jeg har klart å oppspore om temaet. Og når det gjelder intervjuene og relasjonen til informantene, har jeg tilstrebet en åpen og spørrende holdning vel vitende om at ladete spørsmål eller selektiv oppmuntring ville undergravd mitt eget prosjekt. Men et metodisk moment jeg i ettertid ser, er at jeg kunne, ved å være mer kritisk til informantenes utsagn, spurt mer inngående og kanskje fått frem flere synspunkter, variasjoner og nyanser i svarene.

Jeg har undersøkt bare *en* del av det sentrale triangelet i barnevernssaker med omsorgsovertakelse. Dette triangelet består av de biologiske foreldrene; barna; og de nye omsorgsgiverne. Jeg har søkt å få fram kunnskap om en gruppe av de sistnevnte.

Det fulle og hele bildet vil se annerledes ut når det blir sammenholdt med barnas og de biologiske foreldrenes erfaringer.

LITTERATURLISTE

Bøker:

- Archard, D. (1993): *Children. Rights and Childhood*. London: Routledge
- Backe-Hansen, E. & Havik, T. (1998): *Kunnskapsstatus for fosterhjemsarbeidet*.
Barnevernets utviklingssenter på Veslandet. Bergen: Skriftserie 98:3.
- Bartholtet, Elisabeth (1999): *Nobodys children. abuse and neglect, foster drift and the adoption alternative*. Bacon Press: Boston.
- Bendiksen, L. R. L. (2007). *Fratakelse av foreldreansvar og adopsjon som barnevernstiltak: en rettsvitenskapelig analyse*. Universitetet i Tromsø, Det juridiske fakultet, Tromsø.
- Bowlby, J. (1984): *Attachment and loss: Vol 1. Attachment*. Middelsex: 2nd edition Pelican Books.
- Brodzinsky, M.(1990): *A stress and coping model of adoption adjustment*. I Brodzinsky, M. & Schechter M. (Ed): *The psychology of adoption*.(s.3-24) New York: Oxford University Press.
- Bunkholdt, V. (1994): *Barnevernpsykologi*. Tano
- Fog, J. (2004): *Med samtalen som utgangspunkt*. København: akademiske forlag.
- Fravel, L. D. & Elde, C. (1998) Adoptive parents' perspective on their roles and relationships with birthparents. I Grotevant, H.D. & Mc Roy, R.G. (1998): *Openess in adoption exploring family connections* s.107-133. Sage publications
- Gilje ,N. & Grimen, H.(1993): *Samfunnsvitenskapens forutsetninger. Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*.Oslo: Universitetsforlaget
- Gjærum, B. (1998): Mestring av omfattende problemer hos barn og foreldre. I Gjærum, B., Grønholt, B. & Sommerschild, H.(red): *Mestring som mulighet i møte med barn, ungdom og foreldre*. s. 21-60. Oslo: Universitetsforlaget
- Grotevant, H.D. & Mc Roy, R.G. (1998): *Openess in adoption exploring family connections* s. Sage publications
- Hagen, G. G. (2001): *Barnevernets historie - om makt og avmakt i det 20. århundre*. Skien: Akribe forlag.
- Hatch, Amos (2002): *Doing Qualitativ research in Education Settings*. Albany State: University New York Press.

- Havik, T. (2004): Del II. Det barnevernfaglige kunnskapsgrunnlaget. I Havik, T., Lassen, M. Y., Nordstoga, S., Veland, J.: *Barnevernet forutsetninger og gjennomføringer*, (s.59- 114), Oslo: Universitetsforlaget.
- Havik, T. (2007): *Slik fosterforeldre ser det – II. Resultat fra en kartleggingsstudie I 2005*. Bergen. Barnevernets utviklingscenter på Vestlandet, Skriftserie 07:1.
- Hatch, J. A. (2002): *Doing qualitative research in education settings*. New York: State University of New York Press
- Holman, R.(1980): Exclusive and inclusive concepts of fostering. I Triseliotis J.(Ed.): *New developments in foster care & adoption*. (s.69-84) London: Routledge & Kegan.
- Howe, D. (1998): *Patterns of adoption; nature, nurture and psychosocial development*. Oxford: Blackwell Science.
- Høstmælingen, N. (2003): *Internasjonale menneskerettigheter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kvale, S. (2004) *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk forlag.
- Kvelling Ø. (2008): *Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lindsey, D. (2004): *The welfare of children*. New York: Oxford University Press
- Monck, E., Reynolds, J., & Wigfall, V. (2003): *The role of concurrent planning: Making premanent placement for young children*. London: BAAF.
- Neil, E. & Howe, D. (2004): *Contact in adoption and permanent foster care. Research, theory and practice*. London: BAAF
- Nygaard Christoffersen, M., Hammen I., Raft Andersen, & K. Jeldtoft, N.(2007): *Adoption som indsats: en systematisk gennemgang af udenlandske erfaringer*. København: SFI- Det nationale forskningscenter for velfærd. 07:32.
- Ofstad, K., & Skaar, R. (2004): *Barnevernloven med kommentarer*. Gyldendal Norsk forlag AS.
- Ryen, Anne (2001): *Det kvalitative intervju. Fra vitenskap til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget
- Scaffer, R. (1993): *Beslutninger om børn: Psykologiske spørsmål og svar*. København: Hans Reitzel

- Schofield, G, and Beek, M (2006): *Attachment handbook for fostercare and adoption*. London: BAAF
- Schofield, G. Beek, M., Sargent, K. & Thoburn J. (2000): *Growing up in fostercare*. London: BAAF
- Sinclair, I. (2005): *Fostering now. Messages from research*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Sinclair, I., Gibbs, I., & Wilson, K. (2004): *Foster carers: why they stay and why they leave*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Sinclair, I, Baker, C., Wilson, K. & Gibbs, I. (2005): *Foster children where they go and how they get on*. London: Kingsley Publisher.
- Skivenes, M. (2002): *Lovgivning og legitimitet. En evaluering av lov om barneverntjenester av 1992 i et deliberativt perspektiv*. UIB: rapport nr. 79 (2002)
- Smith, C. & Logan, J. (2004): *After adoption direct contact and relationships*. London: Routledge.
- Sommerschild, H. (1998): Mestring som styrende begrep. I Gjærum, B., Grønholt & Sommerschild (red): *Mestring som mulighet i møte med barn, ungdom og foreldre*. s. 21-60. Oslo: Universitetsforlaget
- Triseliotis, J. (1980): *New developements in foster care & adoption*. London: Routledge & Kegan.
- Triseliotis, J., Shireman, J. & Hundleby, M. (1997): *Adoption theory, policy and practice*. London: Wellington House.
- Ward, H., Munro, E., & Dearden, C. (2006). *Babies and young children in care: life pathways, decision-making and practice*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Werner, E.E. & Smith, R. S. (1992): *Overcoming the odds. High- risk children from birth to adulthood*. Ithaca: Cornell University Press
- Widerberg, K. (2001): *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget AS

Artikler.

- Ainsworth, M.D.S. (1979): Infant- mother attachment. *American psychologist*, 34, 10, 932- 937.

- Anke, T. (2007): Tilknytning mellom fosterbarn og fosterforeldre: et behandlingsperspektiv. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 44, 10, s 2-9.
- Backe-Hansen, E. (2000): Adopsjon som barneverntiltak: Faglig godt men likevel ikke ønsket. *Norges Barnevern*, 3/4, s. 36-49.
- Barth, R. & Berry, M.(1998): The role of open adoption in the adjustment of adopted children and their families, 20, s.151-171.
- Bohman , M.& Sigvardsson, S.(1980): A prospective, longitudinal study of children registered for adoption. A15- year follow-up. *Acta Psychiatria Scandinavia*, 61, 339-335.
- Bunkholdt, V. (2002): Mellom rasjonell kontinuitet og relasjonell stabilitet. Et dilemma for barnevernet. *Norges Barnevern*, 2, s. 13-21.
- Bruke Johnson, R. Onwuegbuzie & Turner ,L.(2007): Towards a definition of mixed methods research. *Journal of Mixed Methods Research*, 1, 2, s. 112-133.
- Dozier, M. & Lindhiem, O. (2006): This is my child: Differences among foster parents in commitment to their young children. *Child Maltreatment*, 11, 4, s.338-345
- Howe, D.Shemmings, D Feast, J. (2001): Age at placement and adult adopted people's experience of being adopted. *Child and Family Social Work*, 2001, 6, s.337-345.
- Katz, L.(1996): Permanency action through concurrent planning. *Adoption and Fostering*, 1. s. 8-13.
- Juffer, F. & Van IJzendoorn, M. H. (2007): Adoptees do not lack self- esteem of transracial, international, and domestic adoptees. *Psychological Bulletin*, 133,6,1067-1083
- Liden, H. (2004): ” Barns rettigheter en realiserbar intensjon?” *Tidsskrift for Velferdsforskning* .7, 4. s. 196-212.
- Lillejord, S. & Søreide, G. E. (2003): ” Tell me your story. Using narratives to understand indigenous knowledge. Indilinga. *African Journal of Indigenous Knowledge Systems*. 2, 2003.
- Rutter, M. & the ERA Study Team (1998): ” Developmental catch-up, and deficit. following adoption after severe global early privation. english and romanian adoptees”. *Jornal of Child Psychology and Psychiatry*, 39, 4. s. 465- 475
- Sandberg, K. (2004): Inkorporering av FN `s barnekonvensjon i norsk rett. *Kritisk Juss*, 30, 4, s. 316-329.
- Triseliotis, J. (2002): Long term foster care or adoption? The evidence examined. *Child and Family Social Work*, 7, s. 23-33.
- Van IJzendoorn, M. H. & Juffer, F.(2006): The Emanuel Miller Memorial Lecture

2006: Adoption intervention. Meta-analytic evidence of massive catch-up and plasticity in physical, socio-emotional, and cognitive development. *Journal of Psychology and Psychiatry*, 47:12, s.1228-1245.

Vogt Grinde, T. (2006): Nordisk Barnevern: Variasjoner i normer, holdninger og praksis. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 43. s. 1140-1149.

Vorria, P., Papaligoura Z., Sarafidou, J., Kopakaki, M., Dunn, J., & Van IJzendoorn, M., et al. (2006): The development of adopted children after institutional care: Follow up – Study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47, 12, s. 1246-1253.

Lover, konvensjoner, rapporter og høringer:

Lov - 1986 - 02-28-8 Lov om adopsjon

Lov -1992-07-17-100 Lov om barneverntjenester (Barnevernloven)

NOU (2000:12). Barnevernet i Norge- Nye perspektiver og forslag til reformer.

NOU (1985:18). Lov om sosial tjenester mv.

FN's konvensjon om barns rettigheter av 20.november 1989

Menneskerettighetene

Barnekonvensjonen

Høyesterettsdom HR-2007-00732-A, (sak nr.2006/1834), sivil sak, anke

Odelstingsproposisjon, Ot.prp.nr.69 (2008-2009) Om lov om endringer i barnevernloven

Proposisjon til stortinget, Prp.7L (2009- 2010) Proposisjon til stortinget (forslag til lovvedtak) Endringer i adopsjonsloven og barnevernloven, Tilrådning fra barne- og likestillingsdepartementet av 9. oktober 2009).

Høringsnotat 23.10.2008- Forslag til endringer i lov 17.juli nr. 100 om barneverntjenester. Kap 6: Forslag om økt bruk av adopsjon som barneverntiltak

Høringsnotat 16.04.2009- Høring - Forslag til endringer i adopsjonsloven og barnevernloven

Vedlegg 1. Tilbakemelding fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Toril Havik
Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet
UNIFOB AS
Christiesgate 13
5020 BERGEN

Vår dato: 05.03.2008

Vår ref.:17815 / 2 / SM Deres dato:

Deres ref:

KVITTERING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 01.11.2007. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 04.03.2008. Meldingen gjelder prosjektet:

17815	<i>Fosterbarnsadsopsjon med fokus på fosterforeldre</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Universitetet i Bergen, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Toril Havik</i>
<i>Student</i>	<i>Jorunn Friis Hordvik</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

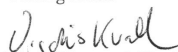
Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.03.2009, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Siv Midthassel

Kontaktperson: Siv Midthassel tlf: 55 58 83 34
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Jorunn Friis Hordvik, Ytre Markeveien 6-8, 5015 BERGEN

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrr.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

Ombudet legger til grunn at kun adoptivforeldre inkluderes i prosjektet og at de informeres om alle sider av prosjektet, jf. informasjonsskriv av 07.02.2008.

Det forutsettes at taushetsplikten ikke er til hinder for den behandling som finner sted.

Datamaterialet anonymiseres ved prosjektslutt ved at verken direkte eller indirekte personidentifiserbare opplysninger fremgår, navneliste og opptak slettes. Prosjektslutt er satt til 01.03.2009.

Vedlegg 2. Forespørsel til barneverntjenestene

Jorunn Friis Hordvik.

Ytre Markeveien 6-8

5005 Bergen

Enhetsleder .....

..... barneverntjenester

.....

.....

Jeg er student ved Universitetet i Bergen, Avdeling for utdanning og helse, Senter for barnevernstudier. Jeg holder på med master i Barnevern og i den forbindelse skal jeg skrive en masteroppgave.

Min masteroppgave har tema fosterbarnsadoptsjon. Jeg ønsker å få kunnskap om adoptivforeldres tanker og refleksjoner omkring utfordringer og dilemmaer knyttet til det å adoptere et barnevernsbarn.

Jeg har derfor behov for å intervju 6 par adoptivforeldre som har vært gjennom prosessen med å adoptere et fosterbarn. Jeg ber dere om hjelp til å formidle vedlagte brev til adoptivforeldre. Vedlagt brevet ligger en samtykkeerklæring. De som vil underskrive sender erklæringen i retur.

Jeg ønsker primært å intervju adoptivforeldre som har vært gjennom prosessen etter år 2000. Intervjuene vil vare ca 1 - 2 timer. For å sikre informasjonsinnhenting vil intervjuene bli tatt opp på lydbånd, som vil bli makulert umiddelbart etter oppgaven er ferdig.

Opplysningene som blir avgitt vil bli aidentifisert slik at de ikke vil være gjenkjennelige. Det vil si at opplysninger som navn eller andre kjennetegn vil bli endret.

Undersøkelsen er meldt til personvernombudet for forskning - Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste.

Er det noe dere ønsker mer informasjon om ber jeg dere om å ta kontakt med meg på mobil 97965015 eller mail: Jorunn.Hordvik@student.uib.no

Bergen 11.03 2008

Med hilsen

Jorunn Friis Hordvik

Vedlegg 3. Informasjonsskriv til adoptivforeldre

Informasjonsskriv til adoptivforeldre

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt

Jeg er masterstudent ved senter for barnevernstudier, Universitetet i Bergen, og arbeider med en Masteroppgave som omhandler temaet fosterbarnsadoptsjon. I den forbindelse ønsker jeg å intervju adoptivforeldre som har vurdert å adoptere fosterbarn.

Min veileder er Torill Havik, Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet.

Formålet med undersøkelsen

Når et barnevernsbarn blir fosterhjemsplassert må barneverntjenesten innen to år ta stilling til om barnet skal langtidsplasseres eller ikke. Bestemmes det at barnet skal vokse opp i fosterfamilien, er det i svært få tilfeller at barnet blir adoptert. Jeg søker kunnskap om hvorfor det er slik. Målsettingen med undersøkelsen er å innhente informasjon fra adoptivforeldre om deres tanker og refleksjoner omkring dilemmaer knyttet til det å adoptere et barnevernsbarn. Jeg ønsker å komme i kontakt med seks par adoptivforeldre.

Hva det innebærer å delta

Å delta vil innebære å la seg intervju. Intervjuene antas å vare 1 - 2 timer. De kan enten foregå i kontor tilknyttet Universitetet i Bergen, eller hjemme hos familiene. Det er ønskelig at begge foster/adopsjonsforeldre er til stede under intervjuet. Intervjuene vil bli tatt opp på band, og skrevet ut i ettertid. Barneverntjenesten vil ikke få vite hvem som har blitt intervjuet. Deltakelse kan derfor ikke påvirke deres forhold til barneverntjenesten.

Taushetsplikt og anonymitet

Prosjektet er forskningsmessig meldt til Personvernombudet for forskning,

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS. For mer informasjon, se <http://nsd.uib.no/personvern/>. Det vil ikke fremgå navn i intervjuutskriftene. Navn på de som skal intervjues oppbevares inntil intervjuene er gjennomført. Da blir de makulert. Samtykkeerklæringene og lydbåndene blir slettet etter undersøkelsens slutt. Prosjektets varighet er fra januar 2008 til mars 2009.

Deltakelse er frivillig

Det er frivillig å delta og det må gis skriftlig samtykke til å være med. Dersom dere sier ja, kan dere når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi grunn. Hvis dere ber om det, så vil alle data som foreligger bli slettet.

Har dere spørsmål

Dersom dere har spørsmål ber jeg dere kontakte meg: Jorunn Friis Hordvik mobil 97965015 eller mail: Jorunn.Hordvik@student.uib.no

Bergen 11.03 2008

Vennlig hilsen

Jorunn Friis Hordvik

Vedlegg 4. Samtykkeerklæring

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt skriftlig informasjon og er villig til å bli kontaktet for å delta i studien

Fosterbarnsadopsjon med fokus på adoptivforeldre

Jeg er kjent med at deltakelsen er frivillig og at jeg når som helst kan trekke meg fra prosjektet og be om at alle opplysninger om meg slettes.

Jeg er gjort kjent med at all informasjon vil bli anonymisert og aidentifisert slik at det ikke kan spores tilbake til meg.

Intervjuer har taushetsplikt overfor opplysningene som blir avgitt.

Dato..... Underskrift.....

Vedlegg 5. Samtykkeerklæring

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt skriftlig og muntlig informasjon og er villig til å delta i studien

Fosterbarnsadopsjon med fokus på adoptivforeldre

Jeg er kjent med at deltakelsen er frivillig og at jeg når som helst kan trekke meg fra prosjektet og be om at alle opplysninger om meg slettes.

Jeg er gjort kjent med at all informasjon vil bli anonymisert og aidentifisert slik at det ikke kan spores tilbake til meg.

Intervjuer har taushetsplikt overfor opplysningene som blir avgitt.

Dato..... Underskrift.....

Vedlegg 6.

INTERVJUGUIDE

TANKER OMKRING HVORFOR DERE BLE FOSTERFORELDRE

Hvis dere tenker tilbake, hva var det som gjorde at dere valgte å bli fosterforeldre?

Når tenkte dere på det første gang? Hvem av dere tenkte først på det?

Hvordan reagerte den andre på innspillet?

Kan dere fortelle om tanker og følelser dere hadde før ideen ble omgjort til handling?

Kan dere huske noe av det som var mest avgjørende for beslutningen?

Han - hun, likheter - ulikheter?

FØLELSER OG TANKER VED FØRSTE MØTET MED BARNET

Hvordan var det første møtet?

Husker dere tanker og følelser rundt dette?

Hvem ville dere være for barnet?

Han - hun, likheter - ulikheter?

HVERDAGEN - HVORDAN BLE DET?

Har barnet hatt særlige behov?

Når dere ser tilbake, hva var det som var mest utfordrende?

Når dere ser tilbake, hva gikk bedre enn forventet?

Ble det uro i familien?

Hvis andre barn, hvilke posisjon fikk barnet i forhold til dem?

Opplevde dere konkurranse mellom barna? Opplevde der sjalusi mellom barna?

Kan dere si noe om egne barns oppfatninger om det nye barnets ankomst og integrering?

Hvordan var familiens oppfatninger?

Hvordan ble hverdagen og tiden videre?

Kan dere nevne spesielle gleder? Kan dere nevne spesielle sorger?

ADOPSJON

Hvordan kom tanken opp om å adoptere?

Beskriv prosessen - hvilke faktorer har dere vurdert med hensyn til adopsjon?

Hva var tankene bak?

Hva var utfordringene/ bekymringene, gledene/ sorgene slik dere så det?

Hvilke ønsker hadde dere?

Hvilke forskjell tenkte dere at det ville gjøre?

TANKER OG FØLELSER RUNDT SAMVÆR

Hvilke tanker og følelser hadde dere rundt barnets samvær med biologisk familie?

Deltok dere i selve samværsituasjonen?

Hvem deltok og på hvilken måte?

Hvordan opplevdes det i forhold til rollen som fosterforeldre?

Hvordan ble det i forhold til barnet?

Opplevde dere at dere var involvert som foreldre? I så fall på hvilken måte?

Opplevde dere at dere måtte trekke dere tilbake?

Hvordan reagerte barnet på dette?

Husker dere spesielle utfordringer?

Husker dere spesielle gleder?

KONTAKTEN MED BARNEVERNTJENESTEN

Hvordan har dere opplevd kontakten med barneverntjenesten?

Hvor mye kontakt har dere hatt?

Hva dreide kontakten seg om ?

Kan der si noe om støtte, utfordringene og gleder i samarbeidet?

Var barneverntjenesten viktig i utøvelsen av forelderrollen?

TANKER OG OPPLEVELSER AV FORELDREROLLEN

Hvordan opplevde dere rollen som fosterforeldre på de ulike arenaer?

Hva ble mest utfordrende? Hva ble ikke fordrende?

Han - hun, likt - ulikt? Ble det som dere hadde tenkt?

ADOPSJON

Gjør det noen forskjell å være adoptivforeldre? Eventuelt for hvem og på hvilken måte?

Han - hun, likt- ulikt?

Hva var det med dette barnet? Hvilken betydning har adopsjon hatt for barnet?

Har dere gjort dere opp noen tanker om det utgjør noen forskjell for barnet?

Hvordan opplevde dere familiens reaksjoner? positive - negative

Hvordan går det nå? Har barnet fortsatt samvær?

Eventuelt hvordan fungerer det? Hvordan fungerer det aktuelle samarbeid i dag?

Hvordan ser dere på fremtiden som foreldre for dette barnet?

Savner dere kontakt med barneverntjenesten ?

Hvilken kontakt har dere med barneverntjenesten?

BAKGRUNN

Hvor lenge har dere vært gift/ samboende

Utdannelse - han .....hun.....

Har dere egne barn - andre fosterbarn/adopsjonsbarn i familien?

Hvor lenge har der vært fosterforeldre/ adopsjonsforeldre?

Hvor gammelt er barnet nå?